

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра історії та культури української мови

С. К. Богдан, І. Д. Скорук

Курсова робота з української мови

Навчальний посібник для студентів

Луцьк
Вежа-Друк
2021

УДК 378.2:001.891(075.8)

Б 73

*Рекомендувала до друку вчена рада Волинського національного
університету імені Лесі Українки як навчальний посібник для студентів
(протокол № 6 від 27.05.2021 р.)*

Рецензенти:

Г. М. Вокальчук, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Рівненського гуманітарного університету;

Н. М. Костусяк, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Л. Ю. Тиха, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету

Курсова робота з української мови : навчальний посібник для студентів/
С. К. Богдан, І. Д. Скорук. Луцьк : Вежа-Друк, 2021. 120 с.

У посібнику описано алгоритм виконання курсової роботи та основні вимоги щодо її структурування й оформлення. Для студентів галузі знань 03 «Гуманітарні науки», спеціальності 035 «Філологія» та галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка», спеціальності 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» освітньої програми «Українська мова та література. Світова література».

©Богдан С. К., 2021

©Скорук І. Д., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
1. АЛГОРИТМ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	7
1.1. Основні етапи роботи	7
1.1.1. Етапи пошуку інформації	8
1.1.2. Пошук інформації в Інтернеті	9
1.2. Опрацювання наукових джерел	11
1.3. Бібліографічні записи джерел	14
1.4. Робота над фактичним мовним матеріалом	15
1.4.1. Вимоги до карткування	16
1.4.2. Карткування посередництвом комп'ютера	18
1.4.3. Методи аналізу зібраного фактажу	20
1.5. Методи наукових досліджень та їх характеристика	21
1.5.1. Загальні методи наукового пізнання	22
1.5.2. Основні методи в мовознавчих дослідженнях	23
1.5.3. Основні методи в ономастичних дослідженнях	25
1.5.4. Найчастотніші методи в лінгвостилістичних дослідженнях	25
1.6. Робота над текстом основної частини	27
1.6.1. Літературне оформлення основного тексту	29
1.6.2. Засоби текстового зв'язку в науковій праці	30
1.6.3. Цитування та покликання в науковому тексті	31
1.6.4. Загальні вимоги до цитування	32
1.6.5. Різновиди покликань на джерела	34
1.7. Завершальний етап курсової роботи	37
2. СТРУКТУРА Й ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	38
2.1. Структура курсової роботи	38
2.2. Загальне оформлення курсової роботи	39
2.3. Національні стандарти щодо оформлення текстів наукових досліджень	42
2.4. ВСТУП та його структурні елементи	43
2.5. Вимоги до написання Висновків	47

2.6. Оформлення Списку використаної літератури	48
2.7. Вимоги до оформлення Додатків	50
2.8. Підготовка до захисту курсової роботи та її захист	51
2.9. Основні поради щодо оформлення презентацій	53
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	57
ДОДАТКИ	63
Додаток 1. Зразок оформлення записів у тематичних файлах	63
Додаток 2. Зразок оформлення карток для збирання текстового матеріалу	66
Додаток 3. Фрагменти оформлення фактичного матеріалу, зібраного для дослідження «Мовний етикет у листах Лесі Українки»	67
Додаток 4. Контексти лексико-семантичного поля «зима» в мовотворчості Лесі Українки	68
Додаток 5. Порівняння в науково-популярних працях І. Р. Вихованця.....	69
Додаток 6. Ремарковий текст у драмах Лесі Українки «Айша та Мохаммед.....	70
Додаток 7. Номінативне поле регулятива <i>любову</i> у художніх текстах Лесі Українки	71
Додаток 8. Конкорданс циклу «Сім струн» Лесі Українки (фрагмент).....	72
Додаток 9. Зразки оформлення титульних сторінок	74
Додаток 10. Зразки оформлення Змісту.....	76
Додаток 11. Основні структурні елементи вступної частини	79
Додаток 12. Зразки оформлення Вступу	80
Додаток 13. Зразки оформлення Висновків	88
Додаток 14. Зразок оформлення Списку використаних джерел	98
Додаток 15. Зразок оформлення Списку використаної літератури	99
Додаток 16. Зразки оформлення бібліографічного опису	103
Додаток 17. Зразок Виступу на захисті курсових робіт	113

ПЕРЕДМОВА

Курсова робота як самостійне навчально-наукове дослідження – один із важливих елементів підготовки майбутніх фахівців. Студенти закладів вищої освіти України виконують курсову роботу задля закріплення й поглиблення знань, одержаних за час навчання, та вмілого їх застосування до розв'язання конкретних професійних завдань.

Згідно з навчальним планом, студенти факультету філології та журналістики (спеціальностей 035 «Філологія» та 014 «Середня освіта (Українська мова і література)» за освітньою програмою «Українська мова та література. Світова література») виконують курсову роботу з певної дисципліни мовознавчого циклу відповідно до спеціалізації й прослуханих вибіркових курсів (з історії української мови та окремих розділів сучасної української літературної мови, етнолінгвістики, лінгвостилістики, лінгводидактики, української ономастики, української діалектології тощо).

Для організації та проведення наукового дослідження й опису його результатів у курсовій роботі студентам потрібні не тільки ґрунтовні лінгвістичні знання, а й обізнаність зі всіма вимогами до такої роботи й насамперед ознайомлення з основними етапами його виконання. Зауважмо, що лише оптимальний комплексний підхід до всіх вимог і рекомендацій щодо виконання курсової роботи уможливить студентам і глибше вивчення конкретної наукової проблеми, і сформує вміння самостійно аналізувати мовний матеріал та стилістично довершено й грамотно описувати й оформлювати результати власних досліджень.

Під час виконання курсової роботи студенти набувають таких компетентностей:

- вміння систематизувати отримані знання з нормативних і вибіркових мовознавчих дисциплін, а також із основ наукових досліджень;

- навички поетапного проведення науково-дослідницької роботи;
- уміле й умотивоване застосування сучасних методів мовознавчих досліджень;
- уміння самостійно (творчо й критично) осмислити проблему та здатність виконувати всі завдання стосовно її дослідження;
- сумлінне й відповідальне ставлення до пошукової роботи;
- уміння зібрати фактичний мовний матеріал, створити оптимальну джерельну базу;
- уміння самостійно аналізувати (й узагальнювати) мовний матеріал;
- чітке формулювання й узагальнення висновків (часткових і загальних);
- формування реєстру наукової літератури, необхідного для результативного аналізу й опису фактичного матеріалу, її опрацювання й систематизація;
- опанування алгоритму виконання курсової роботи для правильної та успішної організації навчально-наукового дослідження й оформлення його результатів;
- формування культури наукових досліджень, дотримання норм наукової етики та доброчесності.

Отже, курсова робота як самостійне навчально-наукове дослідження має виявити в студентів рівень загальнонаукової та фахової підготовки.

У запропонованих рекомендаціях описано алгоритм виконання курсової роботи, подано основні вимоги щодо її структурування й оформлення, а також уміщено зразки деяких її частин та виступу на захисті таких досліджень.

1. АЛГОРИТМ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

1.1. Основні етапи роботи

1. Підготовчий:

- вибір теми, з'ясування її актуальності й новизни, об'єкта й предмета дослідження, визначення мети й завдань дослідження;
  - добір та опрацювання наукової літератури з обраної теми, укладання бібліографії;
  - збирання фактичного мовного матеріалу, його систематизація, укладання картотеки;
  - вибір методики / методик дослідження мовного матеріалу;
  - складання попереднього плану роботи.
2. Робота над текстом основної частини наукової роботи.
  3. Написання вступу та висновків.
  4. Оформлення списку використаної літератури.
  5. Оформлення списку джерел за їх умовними скороченнями.
  6. Систематизація й упорядкування додатків.
  7. Доопрацювання тексту (врахування зауважень наукового керівника), його редагування й корегування.
  8. Рецензування курсової роботи науковим керівником.
  9. Підготовка тексту виступу на захисті курсової роботи.
  10. Захист курсової роботи.

Отже, вирізняють *три основні етапи* виконання курсової роботи:

– підготовчий,

– етап роботи над змістом,

– завершальний етап.

1. 1. Перший етап виконання наукової роботи починають із вибору теми й консультації наукового керівника (загальні настанови стосовно роботи над темою: визначення обсягу конкретного мовного матеріалу, що

стане предметом дослідження, з'ясування актуальності й новизни запропонованої для вивчення мовознавчої проблеми, формулювання мети й поетапних завдань наукового пошуку).

1. 2. Самостійну роботу над темою дослідження студент розпочинає з *пошуку, відбору й нагромадження наукової інформації та збирання мовного матеріалу.*

1.1.1. Етапи пошуку інформації

1. (*Що шукати?*) – виділити основну проблему, сформулювати конкретні питання й завдання з теми дослідження.

2. (*Де шукати?*) – визначити перелік джерел, у яких може бути висвітлена певна інформація з теми дослідження.

3. (*Як шукати?*) – вибрати прийоми роботи з обраними літературними джерелами (опрацювання каталогів бібліотек, робота в мережі Інтернет, робота з інформаційною базою тощо). Вивчаючи праці, звертайте також увагу на покликання та список використаної літератури, поданий у них. Це суттєво доповнить бібліографію вашого власного дослідження.

4. (*Як опрацьовувати?*) – організувати послідовну роботу з друкованими й електронними джерелами інформації:

- *загальне ознайомлення* (ознайомлення зі змістом і швидкий перегляд джерела);
- *читання за розділами* (виділення найважливішого в тексті);
- *вибіркове читання тексту* (перечитування найважливішого);
- *складання плану прочитаного матеріалу або скорочене викладення його змісту* (постановка проблеми);
- *виписки з прочитаного* (цитата й бібліографічний опис із зазначенням тих сторінок, звідки взято цитату);
- *оформлення картотек* (бібліографічної, виписок);
- *зіставлення та критична оцінка прочитаного* (запис зауважень).

Паралельно з опрацюванням усіх можливих джерел, що стосуються конкретної проблеми, необхідно укласти *поняттєвий апарат майбутнього дослідження*. Для цього потрібно:

- вивчити мовознавчу термінологію, що стосується конкретної проблеми;
- проаналізувати визначення необхідних термінів у різних джерелах (не менше двох-трьох);
- зіставити визначення з тими, що подані в лінгвістичних словниках (насамперед у *Словнику лінгвістичних термінів* (Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 224 с.) та в енциклопедії «Українська мова» (Українська мова : енциклопедія / В. М. Русанівський та ін. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. Бажана, 2004. 824 с.).

Саме ці видання дають змогу отримати загальне уявлення про досліджувану проблему.

1.1.2. Пошук інформації в Інтернеті

Значно полегшать роботу в пошуку необхідних наукових джерел провідні філологічні інтернет-сайти:

- Гуртом. URL: <https://toloka.to>. (Можна завантажити більше 50 словників).
- Електронна бібліотека Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/eb>.
- Електронна бібліотека «УКРАЇНІКА». URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?C21COM=F&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB>.
- Ізборник. URL: <http://litopys.org.ua/shevelov/shev.htm>.
- Національна парламентська бібліотека України (<http://www/bookcourier.com.ua>).
- Книгарня Online. URL: <http://www.book-couier.com.ua>.

- Лінгвістичний портал. URL: <http://proling.com>.
- Лінгвістичний портал MOVA.info. URL: <http://www.mova.info/>.
- Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/258>).
- Просвіта. URL: <http://www.internetri.net/lib>.
- Світова цифрова бібліотека. URL: <https://www.wdl.org/ru/>.
- Словник української мови: у 20 томах ON-LINE URL: <https://r2u.org.ua/forum/viewtopic.php?t=3100>.
- Словники України. URL: <http://www.webber.net.ua/NEWDICT/>.
- Тезаурус української мови. URL: <http://www.geocities.com/hommahchorny/h1/html>.
- УКПЛІТ.ORG. URL: <http://ukrlit.org/slovnyk>.
- Український лінгвістичний портал. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>.
- Українська мова. URL: <http://www.ussr.to/ALL/tishkovets/movva>).
- Український центр. URL: <http://www.ukrcenter.com>.
- Читиво: електронна бібліотека. URL: <http://chtyvo.org.ua>.
- Научная электронная библиотека «КиберЛенинка». URL: <https://cyberleninka.ru/>.
- Amazon. URL: <http://www.book-courier.com.ua>.
- Diasporiana Електронна бібліотека. URL: <https://diasporiana.org.ua/>.
- Google Scholar. URL: <https://scholar.google.com.ua/>.
- Scirus. URL: <https://www.elsevier.com/>.

Доцільно скористатися також сайтами, що містять реєстри дисертаційних досліджень та авторефератів кандидатських і докторських праць:

- Наука України. Автореферати дисертацій. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/suak/corp.exe?&I21DBN=SLIR&P21DBN=SLIR&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=RES0000011;

- Научная электронная библиотека диссертаций и авторефератов.

URL: <https://www.dissercat.com/>

та іншими, які легко знайти, вдавшись до пошукової системи Інтернету.

Із цими сайтами працювати зручно, адже тут легко можна знайти потрібне джерело за ключовим словом.

1.2. Опрацювання наукових джерел

1. Записи про прочитане доцільно робити не в зошиті, а на картках – окремих аркушах паперу будь-якого формату (на стандартних аркушах, сторінках із зошита, бібліографічних картках та ін.). Наведемо *опис найбільш поширеної форми картки*.

Звичайний аркуш ділять на чотири частини:

- у лівому верхньому куті залишають місце для точного бібліографічного запису роботи, яку опрацьовують;
- у правому куті коротко описують зміст чи називають вузьку тему, до якої зроблено запис;
- ліворуч аркуша залишають поля для власних зауважень, порівнянь тощо;
- основну площу картки відводять для конспектування чи виписок.

Усі записи роблять з одного боку аркуша. Цитуючи, авторський текст беруть у лапки, а в кінці зазначають номер сторінки. На звороті можна записати свої думки стосовно деяких питань із проблеми дослідження.

Не забуваймо, що всі цитати варто завжди ретельно звіряти з першоджерелом. Для надійності фіксації інформації доречно ксерокопіювати важливі частини тексту (або весь текст). У ксерокопіях важливу інформацію можна виокремити кольоровим маркером або підкреслити її.

Значно полегшує процес необхідних виписок наявність електронного варіанта джерела. Вважаємо доречним копіювання всього документа, створюємо для цього окремий файл.

За таких умов «тематичне» конспектування варто здійснювати, добираючи матеріал в окремі папки (подібно до «ручного» опрацювання джерел). Якщо для записів будуть використані електронні ресурси, формуємо окремі тематичні файли для виписок-копій, що стосуються якоїсь однієї тематичної групи. Скажімо, вивчаючи функціонування одного з концептів у художніх текстах української мови, маємо насамперед ознайомитися з літературою, що стосується термінологічного обсягу цього поняття (тому перший файл можна назвати *«Визначення терміна концепт»*) та узвичаєних класифікацій (другий файл назвемо *«Класифікація концептів у сучасному мовознавстві»*) (див. у Додатках: **Додаток 1** «Зразок оформлення записів у тематичних файлах»).

2. Описана методика запису має багато переваг:

а) можна швидко згрупувати записи, що мають спільну тематику; для цього достатньо зібрати всі картки, орієнтуючись на зміст написаного в правому верхньому куті;

б) оформлюючи курсову роботу, можна точно записати покликання, цитування (в лівому верхньому куті картки подано бібліографічний опис праці, а номер сторінки вказано залежно від записів на полях чи в кінці цитати);

в) власні позначки на полях (та на звороті) дозволяють простежити особливості трактування деяких питань і фактів, виявити своє ставлення до них і допоможуть критично осмислити проблему.

3. У конспекті основні положення необхідно фіксувати, зберігаючи авторський текст. Якщо ж між кількома його думками пропущено ланку менш суттєвих роздумів, то для збереження логічного зв'язку можна

пропущені думки передати своїми словами, обов'язково позначивши сторінки, на яких занотовані твердження, висновки тощо.

4. Читаючи наукову працю, треба уважно стежити за ходом авторської думки, щоб навчитися швидко відрізняти основні положення від доказів та ілюстративного матеріалу. Часто статті з наукових збірок складні для розуміння та сприйняття найважливішої інформації, тому варто їх читати кілька разів, щоб виділити головну ідею та аргументи.

5. З'ясовуючи все необхідне, треба виписати основні цитати, факти, умови, аргументи, якими оперує автор. Кожну цитату, приклад потрібно супроводжувати точним *описом джерела з позначенням сторінок*.

6. Необхідну інформацію до теми доцільно поєднувати *з аналізом прочитаного*. Тому варто не тільки робити виписки у вигляді цитат, а й записувати на окремих аркушах власні думки. Все це пізніше полегшує написання тексту основної частини наукової роботи.

7. Після *конспектування матеріалу* важливо перечитати його знову, щоб склалося цілісне уявлення про предмет вивчення.

Отже, згідно з темою дослідження варто добирати літературні джерела та опрацьовувати їх, дотримуючись такої послідовності:

- здійснити бібліографічний пошук наукової літератури,
- вивчити її, зафіксувати, проаналізувати й систематизувати потрібну інформацію, записати власні думки, після чого все необхідне можна використати під час *роботи над текстом*. Пам'ятаймо, що така робота бере свій початок із *вивчення літературних джерел* з теми дослідження та *засвоєння основних теоретичних положень* із досліджуваної проблеми.

Насамкінець зауважимо, що вміле й доречне використання наукової літератури визначає передусім рівень теоретичної підготовки студента. Оптимально відібравши необхідні наукові джерела, можна не тільки

оцінити ступінь вивченості конкретної проблеми, а й сформувати власний погляд на цю проблему.

1.3. Бібліографічні записи джерел

A. *Бібліографічні записи джерел* краще робити на картках, щоб зручно було скласти з них робочу картотеку, яку завжди можна поповнювати новими матеріалами (для кожного розділу курсової роботи). Картки можна групувати в будь-якому порядку залежно від мети або етапу роботи над дослідженням.

B. На початку роботи найзручніше розставити картки за алфавітом (прізвищ авторів або видань). Пізніше можна згрупувати картки (в картотеці) за основними питаннями, що висвітлюють зміст теми курсової роботи. Тоді на картках олівцем пишуть назви основних структурних частин роботи: *Вступ, Розділ* (його назва) та ін.

C. Картотеку наповнюють картками відповідно до теми розділів і підрозділів, щоб своєчасно звернути увагу на недостатню кількість матеріалу з того чи того питання. Доцільно дублювати картки (до різних розділів чи підрозділів), якщо в науковій праці висвітлено різні питання з досліджуваної проблеми.

D. На основі карток робочої картотеки укладають Список використаної літератури, тому бібліографічні записи на картках мають бути повними (відповідати вимогам національного стандарту ДСТУ 8302:2015).

1.4. Робота над фактичним мовним матеріалом

Паралельно зі складанням бібліографії (пізніше й під час опрацювання наукової літератури та написання основного тексту) варто

організувати роботу над фактичним мовним матеріалом, попередньо ознайомившись із особливостями його збирання та опрацювання.

Зазвичай у цій роботі виділяють **три етапи**:

- **накопичення** конкретного мовного матеріалу (полягає у виявленні матеріалу та складанні картотеки);
- **опрацювання** фактажу (аналіз, систематизація відповідно до завдань дослідження);
- **висвітлення** фактичного матеріалу в тексті (опис, аналіз, коментування, вибір оптимальних мовних одиниць для ілюстрації й аргументації теоретичних міркувань).

Залежно від теми дослідження джерелом мовного матеріалу можуть бути тексти (художні, наукові, публіцистичні, релігійні тощо), словники, результати анкетування, опитування інформаторів. Якщо в роботі потрібно описати особливості певної говірки чи соціальних діалектів або проаналізувати мікротопоніми, то достовірність дослідження уможливають аудіозаписи (відеозаписи) мовлення представників певних територій чи соціальних груп. Для того, щоб виявити характерні риси діалектного мовлення, аудіозаписи розшифровують, тобто записують фонетичною транскрипцією, після чого переходять до карткування необхідних мовних явищ.

Для досліджень із граматики, лексики, історії української літературної мови можна скористатися **електронним ресурсом ГРАК** (*Генеральний регіонально анотований корпус української мови*. URL : <http://uacorpus.org/>). Корпус охоплює період з 1818 р. до 2018 р. і містить понад 25 тисяч текстів (зокрема перекладні тексти з 38 мов і тексти усних жанрів (промови та інтерв'ю) близько 3850 авторів. Цю колекцію супроводжує програма, завдяки якій можна знайти й систематизувати потрібний мовний матеріал (із наступним вивченням усіх мовних явищ), а також одержувати різноманітну статистичну

інформацію. Вагомим підґрунтям (зокрема, для досліджень із лексикології, лінгвостилістики, комбінаторики мовних одиниць тощо) можуть слугувати також матеріали корпусу української мови на **MOVA.info**.

Якщо робота передбачає аналіз тексту художнього твору, то спочатку потрібно:

1) уважно прочитати твір, осмислити ідейно-тематичний задум письменника;

2) знайти ті мовні явища, які треба дослідити, і виписати їх методом суцільної вибірки на картки;

3) пояснити ці мовні явища (скориставшись насамперед відповідними словниками); на звороті картки записати словникові статті.

Приклади з текстів (слова, словосполучення, речення) треба виписувати якнайуважніше: кожен приклад – на окремій картці, а текст – на окремому аркуші.

1.4.1. Вимоги до карткування:

1. Вибір мовних одиниць бажано здійснювати суцільно в усьому тексті / текстах.

2. Мовні факти (слова, словосполучення) треба подавати в мінімальному контексті – реченні, іноді для правильного визначення мовного явища слід фіксувати ширший контекст – кілька речень.

3. Необхідне слово, словосполучення чи конструкцію обов'язково вирізняють (іншим кольором, шрифтом, підкреслюють).

4. Якщо приклади взяті з одного джерела, то на кожній картці зазначають лише сторінку, на якій виписане явище подано у творі. Назву твору, його бібліографічні дані подають у вступі (якщо використовуємо як матеріал дослідження один текст) та в списку використаних джерел (якщо досліджуємо більше, ніж одне джерело). Якщо мовний матеріал виписують

із різних джерел, на картці записують назву твору й сторінку (чи прізвище, назву твору й сторінку) відповідного джерела.

5. Карткуючи, не можна скорочувати слова, переставляти, замінювати іншими; необхідно дотримуватися авторської пунктуації, розрядки (якщо така є), графічних вирізень, шрифтів тощо.

6. Якщо аналізоване мовне явище знаходиться у великому за обсягом реченні, то під час переписування на картку його можна скоротити, позначивши трьома крапками місце розриву, пропуску. Але таке скорочення можливе за умови, якщо зміст скороченого речення буде достатнім для осмислення необхідного мовного факту.

На звороті картки варто описати мовне явище та зафіксувати за потреби власний коментар.

Приклади карток

Тема: «Кольороназви в романі Валер'яна Підмогильного «Місто»

Сірий

Довгі рукава її *сірої* блузки були миліші йому за голі руки інших...

с. 23

На звороті картки

Сірий, а, е – 1. колір, середній між білим і чорним; барва попелу.

СУМ ІХ, с. 229

Тема: «Неповні речення в романі Ліни Костенко «Маруся Чурай» як вияв ідіостилю»

Немає щастя, – *можна жити без*

с. 118

На звороті картки

контекстуально-неповне, пропущено додаток (щастя), односкладне

Інші приклади див. у Додатках: **Додаток 2** «Зразок оформлення карток для збирання текстового матеріалу»; **Додаток 3** «Фрагменти оформлення фактичного матеріалу, зібраного для дослідження *“Мовний етикет у листах Лесі Українки”*».

1.4.2. Карткування посередництвом комп'ютера

Якщо є можливість скористатися комп'ютером для карткування, це значно полегшить і пришвидшить процедуру збирання та впорядкування фактичного матеріалу. Пошук необхідних лексем варто здійснювати в певному порядку. Виконуючи, наприклад, дослідження про мовноетикетні одиниці в листах Лесі Українки, карткування посередництвом комп'ютера можна здійснювати, скориставшись таким алгоритмом.

1. Для того, щоб відшукати в тексті ключову лексему, потрібно:

а) натиснути водночас знак Ctrl і літеру F, потім задати напроти **найти** лексему, яку шукаєте. Наприклад: **товариш** (товариш, товариство, товариський) або твірну основу, як-от: **дяк** (якщо – **подяка, дяка, дякувати, подякувати**);

б) скопіювати мікроконтекст (речення);

в) перенести інформацію у відповідний файл;

г) зазначити том, сторінку, адресата, дату й місце створення листа.

2. Ключову лексему подавати в початкових формах (**пан, панський, поклін, товариш** тощо), набирати її насичено.

3. Ілюстрацію (контекст-речення) подавати після ключової лексеми через інтервал, наприклад:

поклін

«Вашій мамі мій щирий **поклін!**» [т. 2, 353] (до М. І. Павлика, Сан-Ремо, 11 (24).XII.1901).

4. Лексему в контексті виокремити **насичено**.

5. Після ілюстрації:

– у квадратних дужках зазначити том, через кому – сторінку;

– у круглих дужках – зазначити адресата листа, місце й дату його написання.

6. Якщо ключова лексема поєднана з прикметниками, прислівниками, то варто подавати так:

велике спасибі (насичено обидва слова, залежне – *курсивом*).

7. Вибираючи дієслова, не пропускати різні часові форми й способи, наприклад: **дякуй, дякую, подякувала** тощо.

Після того, як вибрані всі лексеми, на початку подати їх частотність за зразком:

Прощання

[т. 1, 15; т. 1, 18; т. 1, 20; т. 1, 30] або [т. 1, 15, 18, 20, 30; т. 2, 15, 30, 45...].

(*перша цифра* – вказівка на том, *друга* – на сторінку).

8. Перед кожною ілюстрацією обов'язково подавати ключову лексему.

9. Спочатку варто подавати однослівні, потім – дво-, трислівні етикетні одиниці, наприклад:

спасибі

велике спасибі

дуже велике спасибі.

10. Після реєстру фіксацій кожної етикетної одиниці потрібно зазначити її кількісні параметри, наприклад:

[т. 1, 15; т. 1, 18; т. 1, 20; т. 1, 30] (**4 рази**).

1.4.3. Методи аналізу зібраного фактажу

Як було вже зазначено, дослідження зібраного фактажу проводять поетапно: на кожному етапі застосовують найдоцільніші методи аналізу відповідно до конкретного завдання. На *етапі збору* мовного матеріалу та його первинної систематизації часто використовують методи опитування (*анкетування, інтерв'ювання, асоціативного експерименту*) й експертних оцінок, а також лабораторні експерименти (спостереження за документними джерелами інформації, тестування) та польові експерименти тощо.

На *другому етапі* дослідження методи, що застосовують, мають інше цільове призначення – аналізу фактажу, встановлення залежності кількісних та якісних показників аналізу, інтерпретацію їхнього змісту. На цьому етапі треба обрати спосіб аналізу матеріалу, відповідну класифікацію і за нею систематизувати відібраний матеріал.

Наприклад, *прізвища* (як важливий антропонімний матеріал) класифікують за лексико-семантичними значеннями твірних основ та за структурно-словотвірними характеристиками. Відповідно до першого аспекту вивчають власні особові імена та апелятивну лексику, що стали основою для творення прізвищ. За другим аспектом основну увагу зосереджують на способах творення прізвищ.

Натомість власні імена у текстах (різних стилів і жанрів) підлягають іншій, особливій, класифікації, яка пов'язана зі специфікою їхнього функційного навантаження.

Як слушно зауважував М. Л. Худаш, *від ступеня наукової досконалості класифікації фактичного матеріалу залежить не тільки економність, структурно-композиційна чіткість і раціональність дослідження, а й його ефективність та результативність*. Тому будь-яка класифікаційна схема має максимально забезпечити можливість розгляду досліджуваного

об'єкта в найрізноманітніших його типових проявах і водночас не допускати фактів двозначності, невизначеності або об'єктивізму.

Оперативно зібрати мовний матеріал, узагальнити та систематизувати його допоможе вміння студента послуговуватися основними методами дослідження: *спостереженням, бесідою, анкетуванням, інтерв'юванням, методом суцільної вибірки, методом зіставно-порівняльного аналізу* та ін.

Актуалізацію фактичного матеріалу, який подають у додатках у вигляді таблиць, покажчиків, словників тощо, в тексті здійснюють завдяки описовому методу.

Вибір і послідовність методів аналізу визначені послідовністю опрацювання мовного матеріалу. Звісно, найкращих результатів можна досягти, якщо комплексно застосувати всі необхідні методи. Однак слід пам'ятати, що залежно від теми дослідження, специфіки предмета й конкретних умов дослідження деякі методи можуть набути переважного значення.

Отже, широке застосування відомих у науці методів накопичення, систематизації та вивчення фактичного матеріалу сприятиме успішному виконанню основного завдання курсової роботи.

1.5. Методи наукових досліджень та їх характеристика

Метод – це шлях, який прокладають до істини, а методика – інструменти, потрібні для результативності цього шляху.

Традиційно **метод** (із грец. *methodos* – шлях дослідження) розглядають як підхід до матеріалу, який вивчають, його систематизація й теоретичне осмислення. А отже, науковий метод – це передусім спосіб пізнання предмета чи явища.

Вибір конкретних методів пов'язаний із метою та завданнями дослідження й характером фактичного матеріалу. Під час виконання

курсової роботи використовують і *загальнонаукові методи* (індукція й дедукція, різні види аналізу, синтез, зіставлення, порівняння, класифікації, типологізації тощо), і *спеціальні, лінгвістичні* (вибір оптимальних різновидів таких методів залежить насамперед від тематики дослідження). Особливістю сучасних мовознавчих досліджень є, безперечно, їх *комплексний* і *системний* характер, що передбачає актуалізацію кількох методів водночас: як теоретичних, так і емпіричних.

1.5.1. Загальні методи наукового пізнання

- *методи емпіричного дослідження* (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);
- *методи*, що використовують як на *емпіричному*, так і на *теоретичному рівнях* дослідження (абстрагування й узагальнення, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання та ін.);
- *методи*, що використовують на *теоретичному рівні* дослідження (сходження від абстрактного до конкретного, системний, структурно-діяльнісний підхід).

Спільними для всіх наук є вихідні підходи до дослідження явищ – *індукція* та *дедукція*.

Індукція (від лат. *Inductio* «наведення») – метод дослідження, згідно з яким на основі знання про окреме роблять висновок про загальне, тобто він полягає в переході від окремих конкретних спостережень до загального висновку.

Дедукція (від лат. *deductio* «виведення») – метод дослідження, згідно з яким на основі загальних положень (аксіом, постулатів, гіпотез) роблять висновки про окремі факти.

1.5.2. Основні методи в мовознавчих дослідженнях

Методи лінгвістичні узвичаєно визначають як:

1) спосіб організації пізнавальної та дослідницької діяльності щодо вивчення явищ і закономірностей мови як об'єкта дослідження;

2) систему процедур аналізу мовних явищ та перевірки отриманих результатів. Деякі з таких методів мають загальнонауковий характер. До них належать, зокрема:

– *описовий метод* – сукупність процедур інвентаризації, класифікації та інтерпретації досліджуваних мовних явищ у синхронії;

– *історичний* (дослідження процесу розвитку мови, усіх її структурних рівнів, змін, зіставлення структурних елементів, які змінюються; встановлення внутрішньомовних і позамовних причин цих змін);

– *порівняльно-історичний метод* – сукупність процедур реконструкції походження мов від прамов, установлення еволюційних змін і закономірностей розвитку споріднених мов шляхом їхнього порівняння на різних етапах формування, доведення генетичної близькості мов;

– *зіставний (порівняльно-зіставний) метод* – спрямований на виявлення спільних і специфічних рис зіставляваних мов (та мовних явищ) на всіх її рівнях, а також у мовленні і в тексті;

– *типологічний метод* – спрямований на виокремлення загальних ознак і закономірностей мов світу та їхню класифікацію залежно від таких ознак;

– *гіпотетико-дедуктивний метод* – передбачає чітку послідовність аналізу: збір фактичного (мовного) матеріалу – побудова гіпотези – перевірка її істинності на нових фактах;

– *математичні методи* (застосовують для виявлення статистичних характеристик мовних одиниць).

Інша група методів має обмежене (вузьке, спеціальне) застосування. Власне *спеціальнонауковими методами* в мовознавчих дослідженнях вважають ті, що стосуються вивчення окремих особливих сторін або компонентів мови. З-поміж них найчастіше використовують:

- **метод лінгвістичної географії, або ареальний** (сукупність прийомів, сутність яких полягає в картографуванні мовних (діалектних) явищ); з допомогою цього методу визначають та інтерпретують просторове розміщення мовних явищ;

- **структурний метод** (пізнання мови як цілісної структури, елементи й частини якої співвіднесені й пов'язані системою лінгвальних відношень); цей метод спрямований на вивчення внутрішньої організації мовної системи;

- **дистрибутивний** (дослідження мови на основі оточення (дистрибуції, розподілу) окремих одиниць у тексті);

- **трансформаційний** (визначення синтаксичних і семантичних подібностей та відмінностей між мовними об'єктами через подібності й відмінності в наборах їхніх трансформацій);

- **компонентний аналіз** – система прийомів лінгвістичного вивчення значень слів, суть якої полягає в розщепленні значення слова на складові компоненти, які називають семами, семантичними множниками і, зрідка, маркерами;

- **методика безпосередніх складників** – прийом подання словотвірної структури слова й синтаксичної структури словосполучення та речення у вигляді ієрархії складових елементів.

Крім розглянутих, у **лінгвістиці** використовують методи, зорієнтовані на певні наукові напрями, наприклад:

- **соціолінгвістичні** (методи польового дослідження (анкетування, інтерв'ювання, безпосереднє спостереження, експериментування

тощо) і методи соціолінгвістичного аналізу зібраного матеріалу (обробка інформації);

– **психолінгвістичні** (психолінгвістичні експерименти для дослідження різних мовних асоціацій).

Важливо, що кожен напрям мовознавчих досліджень послугується комплексною методикою, виявляючи своєрідність актуалізації узвичаєної системи можливих методів.

1.5.3. Основні методи в ономастичних дослідженнях

1. **Історичний** (розмежування «*внутрішньої*», структурно-мовної та «*зовнішньої*» історії онімів (власних назв) (співвіднесеність ономастичних явищ із конкретними періодами суспільного життя народу).

2. **Ареальний** (встановлення ареалу споріднених одиниць).

3. **Генетичний** (визначення споріднених зв'язків між ономастичними одиницями).

4. **Реконструкції** (відновлення первісної форми).

5. **Структурний** (дослідження морфемної та словотвірної структури власних назв).

6. **Етимологічний** (з'ясування первісного змісту, який закладено у власній назві).

7. **Стилістичний** (функціонування власних назв у художніх творах).

1.5.4. Найчастотніші методи в лінгвостилістичних дослідженнях

Функціональна стилістика використовує найрізноманітніші методи дослідження. Зокрема, до найуживаніших (і важливих) із-поміж них можна виокремити:

1. **Семантичний** (або **семантико-смиловий, семантико-стилістичний**) (його вважають визначальним із огляду на значущість адекватності вираження і в окремому висловленні, і в тексті різних смислових

відтінків), пов'язаний із аналізом мовних одиниць щодо їх змістово-смиислового значення в мікроконтексті чи в тексті загалом, а також і як засіб визначення специфіки взаємодії зовнішнього і внутрішнього членів висловлення).

2. Стилостатистичний (використовують для визначення стильової специфіки як наслідку дії на цей стиль тих чи тих екстралінгвальних чинників).

3. Порівняльний (допомагає в стилістичних студіях з'ясувати специфіку кожного зі стилів, його функціональної, лінгвістичної, композиційної й семантико-смиислової своєрідності у співвіднесеності).

4. Порівняльно-діахронічний (ґрунтується на порівняльно-історичному аналізі висловлень і текстів та орієнтований на процесах формування функціональних стилів на різних етапах їх становлення й розвитку у зв'язку зі змінами соціальних, історичних умов, тобто екстралінгвальних факторів мови).

5. Кількісні (квантитативні) методи (допомагають у визначенні кількісних ознак мовних явищ, які формують стильові й стилістичні особливості).

Крім загальноживаних методів, у дослідженнях текстів різних функціональних стилів можлива також своєрідна спеціалізація використання окремих методів щодо певних функціональних стилів.

Скажімо, для дослідження текстів художнього стилю найчастіше використовують:

- **метод стилістичного експерименту** (запропонований та обґрунтований О. М. Пешковським) (полягає в «підстановці синонімів до того чи того слова у творі (чи у вилученні якихось слів із нього) й визначенні естетичної значимості авторського слова / висловлення, його концептуально-образного та смислового навантаження порівняно з експериментальними текстами»;

- **порівняльно-стилістичний аналіз** (дозволяє зіставити первинний (чернетковий) текст із його остаточним варіантом для з'ясування особливостей авторської роботи над концепцією твору);
- **метод лінгвопоетичної інтерпретації** (потребує тлумачення змісту тексту на основі розкриття системно-семантичних відношень мовних одиниць різних рівнів);
- **метод асоціативного поля** (ґрунтується на виявленні в художньому тексті асоціативних зв'язків між словами);
- **метод «регулятивного структурування»** (передбачає вияв у тексті регулятивних структур (регулятивів), які стимулюють різні комунікативні ефекти і представляють собою текстові структури-стимули).

1.6. Робота над текстом основної частини

Правильна та логічна **структура курсової роботи** – запорука успішного висвітлення теми, однак формування остаточної «композиції» дослідження – процес тривалий, і тому уточнення, доповнення й навіть зміна окремих її компонентів – природне й закономірне явище процесу створення цього різновиду наукового тексту.

Готуючись до **написання тексту основної частини** курсової роботи, доцільно ще раз уважно проаналізувати її основну проблематику, відтворену в назві, переглянути завдання до неї, кожне з яких має бути зреалізоване в одному з підрозділів дослідження. Варто також ще раз переглянути **зміст роботи**, звернути увагу на всі важливі моменти, пов'язані з назвами розділів та підрозділів. Пам'ятаймо, що **попередній зміст роботи**, узгоджений із науковим керівником, у процесі дослідження може частково зазнавати змін і доповнень.

Основна частина складається узвичаєно з 2-3 розділів, у яких можливі підрозділи, пункти й підпункти. Зміст розділів повинен точно відповідати темі роботи та її завданням і повністю розкривати їх. Кожний розділ має

висвітлювати самостійне питання, а підрозділ – окрему частину цього питання. Проаналізований та систематизований мовний матеріал потрібно подавати відповідно до поставлених завдань і змісту у цих розділах і підрозділах.

Заголовки розділів повинні бути чіткі, позбавлені повторів, пов'язані логічною послідовністю тверджень, адже їхнє призначення – точно й адекватно відобразити внутрішню логіку змісту роботи. Назви відповідних рубрик у змісті та в самому тексті мають бути ідентичними, та жодна з них не повинна повторювати тему роботи.

Крім практичних розділів, в основній частині має бути й *теоретичний*. Ним узвичаєно розпочинається основна частина роботи. З огляду на незначний обсяг курсової роботи таку інформацію можна частково вміщувати і у *вступній частині*. Важливо зважати насамперед на те, що історію питання (ступінь вивчення певної проблеми) у вступі доцільніше подавати як поступове й послідовне розкриття теми, а не як перелік думок різних авторів. На закінчення історії питання бажано актуалізувати ту концепцію, яка імпонує авторові найбільше. Водночас варто пояснити й аргументувати, що саме співзвучне в ній авторській позиції і чому виникає необхідність її уточнення чи подальшої розробки.

Отже, в історії питання чи огляді літератури важливо розмежовувати *власне авторську* (яка є результатом безпосередніх наукових пошуків самого автора) й *інтекстову інформацію* (та, яка належить іншим авторам і вводитьсь в науковий текст здебільшого посередництвом цитувань із точною вказівкою на джерело інформації). Таку інформацію подають узвичаєно за допомогою стереотипних метатекстових конструкцій, наприклад: як справедливо вважає N ...; слушна думка N про те, що ...; на думку N ...; за твердженням N ...тощо).

Цитуючи й подаючи опосередковано певне міркування якогось дослідника, часто послуговуються й такими конструкціями: Як влучно /

слушно / переконливо зазначив / зазначає ...; Для ствердження правомірності... наведемо міркування основоположника цього напрямку...; Учений так характеризує (описує, подає) ...; Автор наголошує на ...; Автор вирізняє (пропонує, рекомендує, вважає, стверджує, окреслює)... й т. ін.

Вдаючись до цитування, автор обов'язково повинен чітко зазначити всі вихідні дані джерела, адже неприпустимо подавати чужі думки без покликань.

Практичні розділи (другий-третій) повинні містити опис та аналіз виявлених мовних явищ, опис виконаних дослідницьких завдань, тобто результатів власного проведеного дослідження. Викладати матеріал у тексті потрібно стисло й аргументовано. Важливо пам'ятати, що думки мають бути пов'язані між собою логічно, щоб увесь текст був підпорядкований одній головній ідеї. Якщо короткі висновки до кожного розділу не будуть пов'язані між собою, текст може втратити свою єдність. Мовні факти (**ілюстрації**), подані в тексті, треба виділяти курсивом.

Якщо в основному тексті є таблиця, на неї має бути покликання в межах розділу. Її нумерують так: у правому верхньому куті над заголовковою назвою таблиці розміщують напис **Таблиця** із зазначенням номера. Він складається з номера розділу й порядкового номера таблиці, між ними ставиться крапка, наприклад: **Таблиця 1.2.** (друга таблиця першого розділу).

1.6.1. Літературне оформлення основного тексту (та й загалом наукової роботи) – найважливіший елемент її виконання та один із багатьох чинників, на які зважає комісія, оцінюючи роботу на захисті. Комісія на захисті насамперед звертає увагу на змістовий аспект викладу матеріалу (логічність і послідовність, повнота й репрезентативність, тобто широта використання наукових джерел, загальна грамотність та відповідність стандартам і загальновизнаним правилам), грамотне й

умотивоване цитування й покликання в ньому, а також на дотримання загальних вимог щодо оформлення такого різновиду наукового тексту.

Щоб уникнути повторних помилок, бажано текст прочитати вголос. Не треба боятися скорочувати написане – від цього текст тільки виграє. Редагуючи кожне речення, варто вибрати такі формулювання, які б коротко й чітко, вичерпно й доступно передавали зміст ваших міркувань. Не варто послуговуватися складними синтаксичними конструкціями – вони не завжди зв'язані між собою логічно, містять двозначні тлумачення тощо.

У науковому тексті потрібно дотримуватися загальновизнаної термінології, позначень, умовних скорочень і символів, не бажано вживати слова- й вирази-штампи. Використання в науковому тексті висловів множини на зразок «*Ми отримуємо*», «*Ми спостерігаємо*» навряд чи доречне, бо такі граматичні форми доречні лише в працях, які мають два й більше авторів. Вибираючи між висловами «*Я вважаю*», «*Я переконаний*» і «*На мою думку*», «*На мій погляд*», у наукових працях надають перевагу другому.

Згадуючи в тексті прізвища учених-дослідників, треба пам'ятати, що ініціали ставлять перед прізвищем (наприклад, *І. М. Желєзняк*, а не *Желєзняк І. М.*, як подають у списках використаної літератури).

1.6.2. Засоби текстового зв'язку в науковій праці

Для вираження тієї чи тієї мовленнєвої функції в науковому тексті застосовують різні мовні засоби (метатекстові). Часто в науковому тексті вони виконують роль кліше, якими зручно послуговуватися під час висловлювання певної думки.

- *Послідовність викладу інформації: по-перше, по-друге, по-третє, насамперед, передусім, спочатку, з одного боку, з іншого боку, насамкінець, на закінчення.*

- *Послідовність у часі*: спочатку, потім, тепер, насамперед, перш ніж, після того як, водночас.
- *Доповнення, уточнення*: водночас, зокрема, крім того, щоправда, наприклад, як-от, точніше, зауважмо.
- *Перехід до нової думки*: перейдемо до; ще одне; розглянемо.
- *Ілюстрація до сказаного*: наприклад; так; скажімо; проілюструємо це; наведемо (подамо) кілька прикладів; опишемо кілька випадків; як демонструє ілюстративний матеріал.
- *Ступінь вірогідності повідомлення*: вочевидь, безумовно, без сумніву, безперечно, напевне, певно, певна річ, звичайно, (як) відомо.
- *Причина і наслідок, умова і наслідок*: оскільки; тому; відтак; отже; внаслідок; у результаті; позаяк; завдяки тому, що; у зв'язку з тим, що; через те, що; зважаючи на те, що; з огляду на те, що; з огляду на викладене вище; це залежить від того, що.
- *Зіставлення, протиставлення*: так само, як і; як..., так і; проте; але; однак; навпаки; натомість; у той самий час; втім.
- *Узагальнення, висновок*: отже; з розглянутого можна зробити такі висновки; узагальнюючи сказане; зважаючи на викладене вище; звідси висновок; можна висновкувати; підсумовуючи.

1.6.3. Цитування та покликання в науковому тексті

Покликання – уривок, витяг із якого-небудь тексту, який цитують, із точною назвою джерела і вказівкою на відповідну сторінку. Бібліографічні покликання – сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю.

Пишучи наукову роботу, дослідник зобов'язаний оформлювати покликання на кожну цитату та приклад, що надасть можливість відшукати потрібне джерело й перевірити точність зазначених відомостей, з'ясувати інформацію, обставини, контекст.

Якщо в роботі відсутні покликання, тоді виникають підстави говорити про *плагіат*. І навпаки, їхня наявність засвідчує вміння автора створити унікальний науковий текст та визначає його *доброчесність*. Науковий етикет вимагає точного відтворення цитованого тексту, адже найменше скорочення може спотворити його зміст.

1.6.4. Загальні вимоги до цитування:

- текст цитати беруть у лапки, наводять у граматичній формі, у якій його подано в джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання;

- цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту, без спотворення думки автора. Пропуск слів, речень, абзаців за цитуванням позначають трьома крапками (...) або крапками в кутових дужках <...>, якщо перед випущеним словом або за ним стояв розділовий знак, то його опускають;

- кожна цитату обов'язково супроводжують покликанням на джерело;

- за непрямого цитування слід максимально точно викладати думку автора, робити відповідні покликання на джерела.

Якщо авторові потрібно щось витлумачити, вирізнити в чужому тексті, відразу варто подавати пояснення в дужках, наприклад: (підкреслення моє. – *С. Б.*), тобто – Світлана Богдан. Якщо є потреба скоротити цитату, всередині ставиться трикрапка (без будь-яких пояснень).

Автор, вносячи якісь зміни, доповнення до тексту, обов'язково має це відзначити, наприклад: (тут і далі підкреслення автора. – *С. Б.*); «..., бо вони (українці. – *С. Б.*)» тощо.

Цитати з чужомовних наукових праць перекладають українською (якщо український відповідник відсутній, переклад робить сам автор, обов'язково зазначаючи в покликаннях: (переклад мій. – С. Б.).

Цитати ілюстративного матеріалу доцільно робити за останніми найповнішими виданнями, якщо йдеться про художні тексти, або за першодруками – залежно від мети дослідження.

Деякі студенти, отримавши від керівника орієнтовний список літератури з певної наукової проблематики, просто переписують усе, що дотичне до їхньої теми, переписують почасти всі сторінки, навіть не згадуючи про оформлення покликань. Таке списування – *плагіат* – нічого спільного з науковою роботою не має, воно засвідчує непорядність автора та його безпорадність.

Інші студенти, навпаки, досить захоплюються цитуванням (мовляв, «*краще за видатних учених не скажеш*»). Замість того, щоб подати своє бачення проблеми, вони просто переказують написане дослідниками. Звичайно, опрацьовано багато джерел, але за таким надміром цитат губиться автор, не помітно його поглядів, нема критичного осмислення надбань попередників. Така праця – *компіляція* – також науку не збагачує. Засилля цитат засвідчує безпорадність автора, ускладнює читання та сприйняття тексту, робить його досить строкатим стилістично й термінологічно (кожен цитований автор має свій стиль, свою термінологію).

Кожна цитата має бути виправданою.

– доцільно цитувати визначення (як для того, щоб погодитися з ним, так і для того, щоб його проаналізувати та запропонувати своє);

– найбільше цитат наводять у тій частині, де аналізують напрацювання в цьому напрямі інших учених (в історії проблеми);

– цитати потрібні *під час полеміки*: автор наводить точно слова опонента, для того щоб заперечити його погляди;

– в основній, власне дослідницькій, частині роботи автор викладає **власні спостереження, напрацювання, експерименти**; цитати тут уживані зрідка (цитатою можна закріпити своє спостереження; або ж своїми напрацюваннями можна полемізувати з іншими дослідниками);

– у висновках цитати не бажані.

1.6.5. Різновиди покликань на джерела

У тексті можуть бути покликання на працю (*монографію, статтю, посібник* тощо) і на джерело фактичного матеріалу (*словник, тексти, архівні матеріали, аудіо- та відеозаписи* тощо, що були використані як ілюстративний матеріал).

Відповідно до Національного стандарту (ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. 16 с.), **покликання** на літературне джерело бувають трьох видів:

- а) покликання за текстом (*внутрішньотекстові*);
- б) підрядкові покликання (*посторінкові*);
- в) покликання поза текстом (*позатекстові*).

У курсовій роботі переважно використовують внутрішньотекстові та посторінкові покликання.

Внутрішньотекстові покликання оформлюють завжди у скороченому вигляді, яке буває двох видів:

1) після цитати у квадратних дужках записують порядковий номер цитованої праці у списку використаної літератури, який подано в кінці роботи, а тоді через кому записують сторінку, з якої запозичено цитату; наприклад, [17, 245] (можливий варіант: [17, с. 245]).

Під № 17 у списку використаної літератури праця: *Желєзняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011.269 с.*

2) після цитати у квадратних дужках зазначають прізвище автора й рік видання праці, тоді після коми – сторінку: [Желєзняк 2011, 245].

Подаючи огляд літератури з досліджуваної проблеми, можна вказати покликання на одне або декілька джерел. Наприклад, *на думку І. М. Желєзняк [17] (або [Желєзняк 2011]); у працях дослідників [12, 14].* Покликання бажано робити на останні видання публікацій, на більш ранні видання – лише в тих випадках, коли праці не мають перевидань.

Підрядкові покликання подають унизу сторінки, на якій уміщено цитату: під текстом сторінки ставлять риску, а тоді зазначають покликання.

Правило оформлення: після цитати над рядком ставлять її порядковий номер у тексті; цей же номер записують перед покликанням унизу сторінки: 1) «...»¹; 2) «...»²; бібліографічні описи джерел наводять повністю (див. унизу сторінки).

Важливо, що частину інформації щодо джерела цитування можна подавати в основному тексті. Наприклад, у підрядковому бібліографічному покликанні (посторінкових примітках) за умови, що в основному тексті на цій сторінці написано: *«У статті Я. С. Яцківа, А. І. Радченко «Про ефективність видання наукових журналів в Україні»* * опис можна подати в такому вигляді (п. 4.9 вказаного стандарту): ** Вісн. НАН України. 2012. № 6. С. 62–67».*

Відповідно до п. 7.4 вказаного стандарту, **«Бібліографічне посилання** складають як на електронні ресурси загалом (електронні документи, бази даних, портали чи сайти, вебсторінки, форуми тощо), так і на їхні складники (розділи та частини електронних документів, порталів чи сайтів; публікації в електронних серіальних документах, повідомлення на форумах тощо) згідно з загальними правилами...»:

---

¹ Карпенко О. П. Історичні ойконіми Житомирської області. *Дослідження з ономастики* : зб. наук. пр. пам'яті О. С. Стрижака: Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2008. С. 75.

² Державний архів Волинської області (ДАВО), ф. 3, оп. 1, спр. 41, арк. 1–2.

«Довгу електронну адресу можна переносити на наступний рядок. Тоді останнім у першому рядку має бути знак «навскісна риска» (/)». Так само, як і для друкованих джерел, опис частини електронного ресурсу у підрядковому бібліографічному посиланні (посторінкових примітках) можна скоротити, за умови, що в тексті наведено бібліографічні відомості, які дають змогу ідентифікувати документ (його назву і прізвища авторів, рік випуску): у тексті: «У статті Я. С. Яцківа, А. І. Радченко «Про ефективність видання наукових журналів в Україні»»; у покликанні: * URL: <http://www.visnyk-nanu.org.ua/uk/-node/967> (Дата звернення: 27.11.2016)».

Відомості про документ, опублікований іншою мовою, ніж мова основного тексту, у бібліографічних покликаннях незалежно від їх типу (позатекстове, підрядкове, внутрішньотекстове) наводять мовою оригіналу.

Для *джерел фактичного матеріалу* (наприклад, словників) потрібно дібрати скорочення (а в кінці роботи розшифрувати їх у «*Списку використаних джерел*»), за яким у тексті роблять покликання в круглих дужках, називаючи том і сторінку: (Грінченко 3, 230); (СУМ X, 125).

Грінченко – Словарь української мови / упоряд., з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко. Київ, 1907–1909. Т. 1–4.

СУМ – Словник української мови / редкол. : І. К. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. I–XI.

Отже, основою наукової роботи має бути *власне опрацювання мовного фактичного матеріалу, власні спостереження* тільки зіставляють з відповідним доробком інших дослідників (у випадку розбіжностей варто обґрунтувати власну позицію, можна вступити в полеміку й довести, що погляд автора роботи раціональніший, що його результати достовірніші).

1.7. Завершальний етап роботи

передбачає написання студентом вступу та висновків, оформлення списку літератури, списку джерел (за їх умовними скороченнями) й додатків, повторне редагування тексту, а також підготовку тексту виступу на захисті.

ВСТУП містить обґрунтування актуальності й новизни дослідження; стислий огляд наукової літератури (ступінь вивчення досліджуваної проблематики); формулювання мети роботи й підпорядкованих їй завдань, об'єкта й предмета дослідження; визначення методів і методики аналізу фактичного матеріалу, з'ясування теоретичної й практичної значимості.

ВИСНОВКИ мають вичерпно розкривати основні підсумки проведеної роботи: що власне досліджено, що використано з праць попередників, а що пізнано / уточнено / доповнено автором; які аспекти ще треба розв'язати і чому, які можливі перспективи в дослідженні теми. За змістом вони мають бути пов'язані зі структурою роботи і співвідноситися із її завданнями.

ДОДАТКИ містять графічний та ілюстративний матеріал, тексти допоміжного характеру. Оформляють їх на окремих аркушах, а кожний додаток має тематичний заголовок, що відповідає його змісту.

Якщо добре виконана й оформлена робота (відповідає всім критеріям її оцінювання), автор претендує на високу оцінку та успішний захист на кафедрі.

2. СТРУКТУРА Й ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

2.1. Структура курсової роботи

Курсова робота має такі частини:

- титульна сторінка (**Додаток 9** «Зразки оформлення титульних сторінок»);
- зміст (**Додаток 10** «Зразки оформлення плану (Змісту) курсової роботи»);
- перелік умовних скорочень (за потреби) (подають двома колонками, у яких зліва за абеткою наводять скорочення, справа – їхнє детальне розшифрування);
- вступ (див. у додатках: **Додаток 11** «Основні структурні елементи вступної частини», **Додаток 12** «Зразки оформлення Вступу») (містить обґрунтування актуальності й новизни дослідження, стислий огляд наукової літератури з обраної теми, формулювання мети й завдань, об'єкта й предмета дослідження, визначення теоретичної та практичної значимості, а також методів дослідження);
- основна частина (розкриває основний зміст і результати дослідження, складається з розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів);
- висновки (**Додаток 13** «Зразки оформлення Висновків») (чіткий, логічний, послідовний виклад найважливіших результатів дослідження у вигляді тез (із нумерацією або без неї));
- список використаних джерел (словників, текстів, архівних матеріалів тощо) (**Додаток 14** «Зразок оформлення Списку використаних джерел (та їх умовних скорочень)»);
- список використаної літератури (**Додаток 15** «Зразок оформлення Списку використаної літератури»);

- додатки (мають свою нумерацію, саме слово «ДОДАТКИ» розміщують у правому верхньому куті сторінки, можливий буквений або цифровий спосіб їх нумерації);

Вступ, основна частина, висновки – основні частини курсової роботи, які насамперед визначають її результативність і суттєво впливають на загальну оцінку. У мовознавчому дослідженні не менш важливе значення мають також системно представлені додатки.

2.2. Загальне оформлення курсової роботи

Оформлення курсової роботи має максимально наближатися до національних стандартів України щодо оформлення рукописних наукових праць.

Загальний обсяг курсової роботи – 24–30 друкованих сторінок (без Списку використаної літератури й Додатків):

- вступ (обсяг = орієнтовно 9–12%);
- два основні розділи (обсяг = орієнтовно 78–80%);
- висновки (обсяг = орієнтовно 7–8%);
- список використаної літератури (обсяг = орієнтовно 5–7%).

Обсяг окремих структурних частин роботи може бути частково порушений (у межах 1–3 стор.), адже запропонований вище % обсягу – орієнтовний. Водночас варто врахувати, що потрібно завжди зберігати кількісну збалансованість і пропорційність розділів основної частини. Неприпустима ситуація, якщо один розділ має п'ять сторінок, а інший – п'ятнадцять. Це призведе до інформаційної неповноти викладу інформації. До того ж незрозуміло, як тоді структурувати перший розділ на підрозділи.

Кількісні параметри наукових джерел у курсовій роботі традиційно визначають у співвідношенні до обсягу основної частини: 1:1. Однак

реєстр використаної літератури може бути і меншим, і більшим. Значною мірою це залежить від ступеня вивчення певної наукової проблеми.

Один із показників результативності виконаної наукової роботи – її оформлення. Розрізняють зовнішній вигляд роботи (охайність, грамотність, естетичне оформлення) та внутрішнє оформлення (правильне подання цитат, покликання на наукові джерела, ілюстрації, список використаних джерел / літератури, додатки).

На *титульній сторінці* зазначають:

- назву міністерства, університету, кафедри, на якій виконано курсову роботу;
- повну назву теми роботи;
- прізвище, ім'я та найменування по батькові студента;
- прізвище, ім'я та найменування по батькові наукового керівника, його науковий ступінь і посада;
- рік і місце виконання роботи.

На наступній сторінці подають **ЗМІСТ** (бажано вмістити на одній сторінці (за необхідності його друкують через один інтервал), із позначенням сторінок кожного структурного елементу. Усі розділи й підрозділи плану мають бути виділені в тексті заголовками та підзаголовками.

Вступ, розділи, висновки та будь-які інші *структурні частини* роботи починають із нової сторінки. Заголовки цих частин («ЗМІСТ» «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ») друкують великими літерами симетрично до тексту. Нумерацію сторінок (арабськими цифрами) починають із 3-ої сторінки – зі ВСТУПу. Номер сторінки проставляють зверху в правому куті (тільки цифра).

Структурні елементи вступу (**актуальність, мета, новизна** тощо) виділяють графічно – насиченим шрифтом.

Розділи й *підрозділи* основної частини нумерують арабськими цифрами без знака №. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім із нового рядка друкують великими буквами *заголовок розділу*, який також розміщують симетрично до тексту. *Заголовки* підрозділів друкують малими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу (1,25 см). Крапку в кінці заголовка (розділу та підрозділу) не ставлять. Якщо заголовок складається з двох речень, їх розділяють крапкою.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту й підпункту) і текстом має дорівнювати 3–4 інтервалам, наприклад:

РОЗДІЛ 3

ПРИЗВИЩА, ЯКІ ЗАСВІДЧУЮТЬ ІНДИВІДУАЛЬНІ ОЗНАКИ ПЕРШОНОСІЇВ

3.1. Прізвища, які вказують на психічні властивості, поведінку або характер людини

Курсову роботу варто оформити, дотримуючись узвичаєних основних вимог комп'ютерного набору (роздруковують на папері формату А-4 (210×297 мм)):

- шрифт *Times New Roman*, 14-й кегль, міжрядковий інтервал 1,5 (до тридцяти рядків на сторінці);
- поля: ліве – 25 (30) мм, верхнє / нижнє – 20 мм, праве – 10 (15) мм;
- шрифт друку чіткий, стрічка чорного кольору;
- щільність тексту – всюди однакова;
- текст друкувати без переносів;
- ілюстративний матеріал набирати курсивом, з виділеннями (за необхідності) насиченим шрифтом;

- значення слів, виразів тощо брати в лапки (‘ ’) або («»);
- чітко диференціювати дефіс (-) та тире (–);
- скорочення (і *т. ін.*; *XXI ст.*; *м. Київ*, с. 25), ініціали біля прізвищ (*П. П. Чучка*) друкувати через нерозривний пробіл (одночасне натискання клавіші **Ctrl+Shift+пробіл**);

- скорочення на зразок 90-ті, 1-го – з нерозривним дефісом (одночасне натискання клавіш **Ctrl+Shift+дефіс**).

- *покликання на використані джерела* подавати у **квадратних дужках**: [25, с. 14–15];

- *покликання на лексикографічні джерела* та *джерела ілюстративного матеріалу* подавати в **круглих дужках**, позначаючи відповідне джерелу скорочення, зазначене у Списку скорочень назв лексикографічних джерел та Списку скорочень назв джерел ілюстративного матеріалу із зазначенням номера видання або дати та сторінки: (ЕСУМ 3, с. 15).

Усі роздруковані сторінки роботи потрібно зброшурувати й переплести або ж прошнурувати і вкласти в папку.

Отже, курсова робота має бути чітко структурована й бездоганно оформлена (відповідно до єдиних загальноновизначених правил).

2.3. Національні стандарти щодо оформлення текстів наукових досліджень

1. ДСТУ 3008-2015. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання / На заміну ДСТУ 3008-95; [чинний з 2017-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 26 с. (Інформація та документація).

2. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Уведено вперше; чинний від 2016-07-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. (Інформація та документація).

3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).

4. ДСТУ 6095:2009. Правила скорочення заголовків слів у заголовках публікацій / Нац. стандарт України. Вид. офіц. [Чинний від 2009-07-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2009. 10 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

5. ДСТУ 7093:2009. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами [Чинний від 2010-04-01]. Київ: Держспоживстандарт України, 2009. 87 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи).

6. Етичний кодекс ученого України (Бюлетень ВАК України, № 11, 2011). URL: <http://iepor.org.ua/rules/codex.html> (дата звернення: 07.08.2019).

7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40. *Офіційний вісник України* № 20 від 10.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17> (дата звернення: 07.08.2019).

2.4. ВСТУП та його структурні елементи

Вступ (Додаток 11 «Основні структурні елементи вступної частини») у курсовій роботі відіграє роль своєрідного камертона, що налаштовує читача на сприйняття й адекватне розуміння основної частини тексту. Основні складники вступної частини:

- Короткий огляд ступеня розробки проблеми
- Актуальність теми
- Новизна дослідження

- Мета і завдання
- Джерельна база (фактичний матеріал)
- Об'єкт і предмет дослідження
- Методика дослідження (методи аналізу мовного матеріалу)
- Теоретична цінність і практичне значення роботи
- Апробація роботи (виступи на наукових конференціях, засіданнях кафедри, публікації).

Вказані структурні компоненти вступної частини не нумерують, але вирізняють у тексті графічно (насиченим шрифтом).

Ще під час вибору теми студент має визначити ступінь її актуальності, тобто з'ясувати, чи відповідає вона пріоритетним напрямкам розвитку мовознавчої науки, чи має певне практичне значення, чи справді потребує наукового розв'язання.

З'ясовуючи **актуальність дослідження**, в курсовій роботі обов'язково треба подати **огляд наукової літератури** з обраної теми. Щоб занадто не розширювати обсяг вступу, в ньому зосереджують увагу передусім на основних питаннях мовознавчої проблеми. В огляді літератури не треба наводити повний бібліографічний опис аналізованих публікацій, достатньо подати автора й назву (або аспект, досліджений у праці), а поруч у дужках проставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи у списку літератури. Завершити огляд потрібно коротким висновком про ступінь розкриття в науковій літературі основних аспектів теми дослідження і ті з них, які дотепер не з'ясовані.

Поняття **«актуальність»** означає *корисність* і *доцільність* розробки теми наукової роботи для сучасної мовознавчої науки.

Інформацію про актуальність можна вводити в текст за допомогою коментувальних (метатекстових) одиниць, наприклад: **актуальність роботи полягає (виявляється) в тому, що... або ... зумовлена тим, що...**(якщо такі одиниці передують основній інформації); **цим визначається**

актуальність наукового дослідження; це й визначило актуальність роботи тощо (якщо основна інформація знаходиться в препозиції)), необхідно точно показати ступінь внеску автора в розробку конкретної проблеми й усіх тих учених, які досліджували її раніше. Усе це виявлятиме не лише інформаційну обізнаність у певній науковій проблемі, а й рівень наукової культури й етики, міру пошани до попередників у науці.

Новизна роботи може бути визначена кількома чинниками:

- у роботі досліджено зовсім нову проблему або уточнено окремі її аспекти з огляду на нові наукові дані;
- запропоновано новий підхід у вивченні якогось явища, тобто розглянуто істотно нову методичку;
- розв'язано завдання на матеріалі, який дотепер не був у науковому обігу.

Мету дослідження треба формулювати лаконічно, але повно, адже вона відображає суть дослідження, його кінцевий результат, на який спрямовано дослідницьку діяльність. Одержаний результат повинен знайти чітке визначення у висновках роботи.

Власне формулюванню передують такі конструкції: **мета роботи** полягає в ...; **мета наукової роботи** передбачає ...; **мета дослідження** – ... й т. ін.).

На завдання, що виконував автор, вказують одиниці на зразок: **мета роботи** передбачає розв'язання таких завдань: ...; **мета дослідження** визначає її основні завдання: ...; **для досягнення мети в процесі дослідження** потрібно виконати такі завдання: ...й т. ін.

Формулювання завдань роботи можна подавати з нумерацією і без неї. Однак кожне положення зручніше подавати з абзацу й розпочинати одним із дієслів такого синонімічного ряду: **дослідити, встановити, з'ясувати, описати, визначити, здійснити, сформулювати, окреслити, порівняти, зіставити, проаналізувати, систематизувати, узагальнити** тощо.

Крім того, важливо визначити й чітко зазначити матеріал дослідження, ввівши цю інформацію в текст за допомогою виразів: **матеріалом дослідження слугували...; матеріал дослідження становлять...** тощо.

Мета дослідження завжди пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також із його кінцевим результатом і способами його досягнення.

З'ясовуючи **об'єкт, предмет, мету** дослідження, необхідно зважати на те, що між ними й темою курсової роботи існують системні логічні зв'язки.

Об'єктом дослідження виступає та мовна одиниця, яка здебільшого є опорною в обраній темі, а **предметом** – ті аспекти, що в цьому об'єкті потребують наукового пояснення.

Зазначаючи **методику** дослідження, потрібно перерахувати всі **методи**, використані в процесі опрацювання зібраного мовного матеріалу (**У роботі використано такі методи ...; Дослідження фактичного матеріалу проведено з використанням таких методів...; Для виконання поставлених завдань застосовано такі методи...**). Важливо врахувати, що в роботі варто не просто подати перелік методів, а й обов'язково вказати, для чого саме їх використано.

Теоретичну цінність дослідження визначають за тим, наскільки авторові вдалося поглибити, доповнити, уточнити мовознавчу теоретичну думку.

Практичне значення роботи встановлюють за можливістю використання її результатів у навчальному процесі в школі та закладах вищої освіти (на уроках української мови, на наукових гуртках, спецкурсах, на практичних заняттях), а також в укладанні словників.

Далі інформують про **структуру роботи**, зазначають обсяг основного тексту, кількість одиниць бібліографії, наявність додатків.

Оптимальний обсяг Вступу – 3–5 сторінок.

2.5. Вимоги до написання ВИСНОВКІВ

Висновки бувають двох видів – *висновки до розділів і загальні висновки*.

Висновки до розділів можуть містити коротке викладення результатів дослідження, одержаних у відповідному розділі.

Висновки (Додаток 13 «Зразки оформлення Висновків») – логічне завершення курсової роботи. У цій частині дослідження у вигляді лаконічних положень – тез (із нумерацією чи без неї) – подають найбільш важливі результати, які отримав автор роботи особисто, а також обґрунтування перспектив проведення подальших студій у цій галузі (покликання на інших авторів, їх цитування, повтори підсумкових узагальнень до окремих параграфів чи розділів не допускаються).

Отже, у **Висновках** спочатку коротко оцінюють ступінь вивченості питання, викладають найважливіші результати, які мають співвідноситися з формулюваннями передбачених метою дослідження завдань. Обов'язково подають висновки й рекомендації щодо наукового й практичного застосування здобутих результатів.

Формулюванню власне висновкової інформації можуть передувати вислови на зразок: «У результаті дослідження...встановлено, що...»; «На основі вивчення... можна зробити такі висновки» тощо. Висновки мають бути вичерпними, точними й лаконічними.

У висновках важливо вказати не тільки на те позитивне, що вдалося виявити під час вивчення теми, а й на проблеми, дискусійні моменти, що виникали під час дослідження.

Основна вимога до написання цієї частини – не повторювати змісту вступу, основної частини роботи та висновків у розділах (чи в кінці параграфів).

Обсяг **Висновків** у курсовій роботі – 2–3 сторінки.

2.6. Оформлення СПИСКУ ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Список використаної літератури (Додаток 15 «Зразок оформлення Списку використаної літератури»), який подають наприкінці роботи, готують до початку її написання. До «Списку...» вносять усі цитовані й аналізовані наукові джерела, дотичні до теми, незалежно від того, де вони надруковані: в окремому виданні, у збірнику, журналі тощо. Не варто в Список подавати підручники й посібники.

Реєстр літератури, укладений автором курсової роботи на основі робочої картотеки, засвідчує обсяг опрацьованих наукових джерел, рівень вивчення ним досліджуваної проблеми та навички його роботи з мовознавчою літературою.

Укладаючи «Список...», потрібно додержувати вимог Національного стандарту України «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. ДСТУ 8302:2015», а також «ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою» (Додаток 16 «Зразки оформлення бібліографічних описів»).

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (zareestrovano v Ministerstvi yustitsii 3.02.2017. № 155/30023) спрощено вимоги до оформлення списку використаних джерел. Зокрема, на вибір можна використовувати стандарт ДСТУ 8302:2015 або один із міжнародних стилів оформлення списку наукових публікацій. Наприклад, **MLA Style** (розроблений Асоціацією сучасних мов Америки) широко використовують у гуманітарних науках (*MLA Style Manual and Guide to Scholarly Publishing*. 2010. 336 p. URL : https://books.google.com.ua/books/about/MLA_Style_Manual_and_Guide_to_Scholarly.html?id=xn1UAAAAMAAJ&redir_esc=y).

Для оформлення наукових джерел можна скористатись одним із таких електронних ресурсів:

- <https://4ref.onaft.edu.ua/>
- <https://www.grafiati.com/uk/>
- <https://vak.in.ua/do.php>

За їх допомогою можна швидко впорядкувати реєстр опрацьованої літератури й уникнути типових помилок в її оформленні.

На сьогодні електронний ресурс (<https://locusplace.org/maksymetz-mla-apa-chicago>) пропонує коротку інформацію про три популярні стилі цитування (**APA**, **MLA** та **CHICAGO**) разом із готовими шаблонами для оформлення робіт за ними, а також список форматів джерел для автоматичного цитування в цих стилях.

Можна скористатися також методичними рекомендаціями щодо різних стилів цитування «Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах» (https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2020/03/international-style-citations_2017.pdf).

У курсовій роботі всі використані джерела нумерують і розміщують у **Списку** в алфавітному порядку прізвищ авторів або заголовків. У тексті роботи внутрішньотекстове покликання на літературне джерело зазвичай оформлюють у квадратних дужках, де першою цифрою позначають номер цього джерела у списку, а другою – сторінку, з якої запозичено цитату, наприклад [25, 48].

Основне призначення бібліографічної інформації в науковій роботі – документування покликань на цитовані або згадувані наукові джерела. Бібліографічні покликання засвідчують джерелознавчу базу дослідження та дозволяють встановити наукову цінність одержаних результатів.

Факультативний (тобто можливий, але не обов'язковий компонент дослідження) **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ** (та їх умовних скорочень) (Додаток 14 «Зразок оформлення Списку використаних джерел»). У такому **Списку** часто розміщують лексикографічні праці, які слугують для зіставлення (порівняння) з фактажем. Такі джерела

подають в алфавітному порядку із суцільною нумерацією, фіксуючи ліворуч ті умовні скорочення, які розроблені самим автором, або ті, що мають традиційне скорочене позначення (наприклад, **ЕСУМ – Етимологічний словник української мови** / уклад. Р. В. Болдирев та ін.; за ред. О. С. Мельничука. Київ : Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6).

Список використаних джерел може бути сформований також на основі реєстру текстів, які слугували фактичним матеріалом дослідження.

2.7. Вимоги до оформлення ДОДАТКІВ

Зауважимо, що Додатки за значимістю й інформативністю не менш важливі за основну частину, адже вони засвідчують достовірність отриманих результатів. А тому в цій частині роботи обов'язково подають аналізований мовний матеріал, використовуючи різні способи його систематизації відповідно до завдань роботи.

За потреби до Додатків уміщують допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприймання роботи:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- ілюстрації допоміжного характеру – у вигляді діаграм, графіків, списків, покажчиків;
- зразки картки тощо.

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку посилань у тексті. Саме слово «ДОДАТКИ» друкують у правому верхньому куті.

Кожен додаток потрібно оформити з нової сторінки. Малими літерами (перша велика) розміщують праворуч у верхньому куті «Додаток» і його порядковий номер (**Додаток 1, Додаток 2**) або відповідну велику літеру української абетки, крім літер **Ґ, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь** (**Додаток А, Додаток Б**). У наступному рядку малими літерами з першої великої – заголовок (симетрично до тексту).

Додатки в курсовій роботі хоч і не обов'язкові, але вони засвідчують достовірність усіх результатів дослідження. Нерідко вони мають значну наукову цінність, особливо якщо це записи певних діалектних текстів, словопоказчики, реєстри зібраних мовних одиниць тощо. Такі додатки переважно містять новий фактичний матеріал, який можуть використати інші дослідники. Тим самим у науковий обіг уводять нові факти, які дають змогу поглибити аналіз певних мовних явищ.

2.8. Підготовка до захисту курсової роботи та її захист

Виконавши дослідження, студент ще раз уважно переглядає та перечитує роботу. За потреби ще раз редагує текст, доопрацьовує його, враховуючи всі зауваження наукового керівника.

Наступний етап – підготовка до захисту курсової роботи: написання виступу (стислого, інформативного, добре структурованого) та узгодження з науковим керівником важливих його частин.

Дотримуючись норм наукового етикету, виступ на захисті варто розпочати зі звертання до присутніх (наприклад: *Шановні викладачі та всі присутні! До вашої уваги / Вашій увазі пропоную – короткий виклад курсової роботи ...*). Доречно під час виступу вдаватися до різних засобів активізації уваги присутніх (*зверніть увагу на..., отже, зауважмо..., з викладеного вище видно, що... і под.*).

У виступі (Додаток 17 «Зразок Виступу на захисті курсових робіт») потрібно коротко обґрунтувати актуальність і новизну дослідження; ознайомити присутніх з метою та завданнями; назвати її структурні частини (наприклад: *робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків*); після чого проаналізувати зміст основної частини й відзначити найсуттєвіші результати.

Важливі також такі вимоги: мовлення доповідача має бути унормованим, точним, переконливим, виразним, що залежить і від темпу, гучності й інтонації. Для цього заздалегідь потрібно кілька разів озвучити написане (звісно, читати треба уважно, вдумливо, спокійно, дотримуючись усіх мовних норм усного мовлення). Спокійна манера викладу завжди імпонує слухачам. Важливо врахувати, що краще вони сприймають на слух прості речення, не обтяжені розлогими міркуваннями чи громіздкими прикладами.

На завершення треба подякувати членам комісії та всім присутнім за увагу («Дякую за увагу!»).

Після виступу, який триває орієнтовно 8-10 хвилин, студент відповідає на запитання студентів і викладачів, які стосуються дослідження, демонструючи вміння логічно й аргументовано висловлювати власні думки й відстоювати власну позицію.

До захисту бажано підготувати й *мультимедійну презентацію* (у MS PowerPoint), яка передбачає подання:

- мети, завдань, методики дослідження;
- джерельної бази роботи;
- отриманих результатів, висновків.

Необхідно врахувати, що час для презентації обмежений (8–10 хв.), тому всі матеріали треба викладати чітко, лаконічно, пам'ятаючи, що їхня кількість обмежена. Презентація має бути органічно пов'язана з виступом на захисті. Для доброго сприймання презентаційних матеріалів варто оформити їх без використання яскравих кольорів. Обов'язково треба провести репетицію презентації вдома, добре узгодивши її з виступом, перевібивши також попередньо орфографію й пунктуацію тексту.

2.9. Основні поради щодо оформлення презентацій

Рецепт якісного представлення наукового продукту – це змістово довершена й естетично оформлена презентація та впевнений доповідач із цікавим повідомленням про завершене самостійно дослідження. І, звісно, якщо додати в цей мікс трохи творчості, то матеріал матиме і бездоганний інформаційно вияв, і такі бажані для кожного пошуковця індивідуальні риси. А тому, створюючи презентацію, бажано врахувати такі відомі зауваги й вимоги:

1. Кількісні параметри слайдів у презентації мають бути гармонійно зрівноважені з обсягом тексту виступу студента на захисті курсової роботи й співвіднесені з часом реального виступу (10-15 хв), найчастіше в такій пропорції: 1 хв – 1 слайд.

2. Мінімалізм у дизайні – чудовий спосіб залишити на слайдах тільки найважливіші думки й візуальні ідеї, уникнути надлишкової інформації. Такий підхід має забезпечити передусім вичерпність інформації про найсуттєвіші результати наукового дослідження.

3. Уникати однотипності (дублювання) інформації, яку виголошує студент, і яка зображена на слайдах.

4. Повноту інформації уможливлють наявні в презентації таблиці, графіки, схеми, що в системному вигляді представляють опрацьований матеріал і логічно доповнюватимуть її.

5. Матеріали презентації можуть бути статичними та з елементами анімації.

6. Можливе використання як горизонтальних, так і вертикальних слайдів.

7. Горизонтальні переходи. Однакові переходи між слайдами створюють відчуття цілісності й плавності, а якщо налаштувати горизонтальні переходи, коли всі слайди рухаються в одному напрямку, ефект сприйняття буде сильнішим. Не обов'язково налаштовувати

переходи для всіх слайдів: іноді досить додати анімацію заголовка або основних структурних частин. Важливо, щоб усі елементи рухалися в одному напрямку.

8. Вертикальні слайди з'явилися з розвитком популярності Інстаграму (горизонтальні презентації – загальноприйнятий стандарт). Вертикальний *лейаут* (розміщення тексту, макетування слайда) – лише один із прийомів, який можна поєднувати з іншими ідеями оформлення.

9. Колірна палітра формує емоційність сприйняття інформації слухачами. Скажімо, синє або голубе тло (холодна гама) створюють відчуття рівноваги й спокою. І навпаки – рожеві, жовті кольори зумовлюють стан експресивності. Важлива роль належить також різній насиченості колірної гама й контрастності кольорів тла й тексту.

10. Оптимальні «презентаційні» барви – поєднання білого шрифту на темно-синьому тлі, чорного на білому, жовтого на синьому.

11. Узвичаєно дотримуються дво-триколірної гама слайда. Скажімо, *червоний-оранжевий-жовтий* (теплі кольори), *синій-фіолетовий-голубий* (холодні кольори). Але не обов'язково однієї кольорової барви, наприклад, *біло-оранжево-коричневі* кольори, *чорно-теракотові* тощо. Для створення колірної гама тла слайдів можна скористатися готовими шаблонами Power Point.

12. Монохромна палітра. Така палітра побудована на кольорах одного тону, але має різну насиченість. Наприклад, можна взяти відтінки синього або оранжевого кольорів. Бліді відтінки можна застосовувати як фон, а більш яскраві – для заголовків і декоративних елементів – або навпаки. Вибраний тон можна використовувати й для фотографій, щоб більш гармонійною стала презентація.

13. Ефект дуотону. Вважають, що *дуотон* – це два кольори. Якщо правильніше, це «два тони», тому що ефект дуотону досягається поєднанням двох контрастних тонів різних відтінків. Дуотон – на

протизагу двоколірному дизайну – більш сміливий і сучасний. Залежно від обраних тонів, дизайн може вийти спокійним і стриманим або ж активним і яскравим. Якщо в презентації є фотографії, до них теж потрібно застосувати ефект дуотону.

14. Контрастні кольори. Завдяки грі таких кольорів важливі деталі ніби вистрибують зі слайда. Щоб добре їх дібрати, треба розрізняти контрастні й конфліктні кольори та вмiти їх поєднувати. Вибрати гармонійну палітру допоможуть інструменти Adobe Color.

15. Неонові кольори можна застосовувати як тло, а можна з його допомогою виділити важливі елементи в презентації, щоб акцентувати на них увагу глядачів.

16. Кольоровий акцент на білому тлі краще привертає увагу глядачів. Акцентний колір можна використовувати невеликими порціями, щоб підкреслити суттєві деталі. Важливо витримати баланс між основними кольорами та яскравим акцентом.

17. Чорне тло, білий шрифт, кольорові акценти. Вибираючи кольори, переконайтеся, що вони не конфліктують один з одним і з чорним фоном. Щоб краще вирізнити кольорові акценти, додайте в композицію білі й пастельні кольори.

18. Важливу роль для сприйняття інформації має розмір і форма шрифтів, а також співвіднесеність розмірів заголовка й основного тексту. Заголовок повинен займати до 20 відсотків слайда, а решта – основний текст.

19. Яскравий, великий, насичений шрифт для заголовка. Щоб підсилити ефект, можна розташувати написи вертикально або трохи виштовхнути заголовок за край слайда. Можна поекспериментувати з різними типами шрифтів і вибрати ті, що найкраще підходять: незграбні й строгі або заокруглені. І пам'ятайте: якщо шрифт великий і насичений, текст має бути якомога коротший.

20. «В'їжджають» заголовки. Тема слайда може «висіти» на слайді з самого початку, а може з'явитись за допомогою різних способів елементів анімації та зразу привернути до себе увагу.

21. Відео на весь екран. Повноекранне відео – потужний прийом *сторітелінгу*: воно занурює глядача в тему презентації. Запорука успіху в тому, щоб дібрати правильне відео, яке в контексті презентації гармонійно доповнює вміст слайда.

22. Можливі також непрямі переходи, коли картинки, фігури й текстові блоки з'являються з різних боків, направляючи фокус глядача на найважливіші елементи.

23. Іскри й блискітки на тлі. Блискучі деталі додадуть презентації святкового настрою, але навряд чи вони доречні в тексті презентації наукової праці.

24. Значну увагу потрібно приділити однотипності форматування слайдів.

Для створення презентації в **Power Point** можна скористатися такою інформацією: <https://sites.google.com/site/tehnikakomp/home/samostijne-vivcenna-materialu/stvorena-prezentacij-v-power-point>.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Асіїв Любослава. Курсова робота з українського мовознавства. Методичні вказівки до написання та вимоги до оформлення курсової роботи для студ. 2 курсу філол. ф-ту спец-тей 035 Філологія та 014 Середня освіта. Львів, 2018. URL : <https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/05/kurs-metod.pdf> (дата звернення: 15.06.2020).
2. Богдан С. К. Дипломна робота з української мови : метод. вказівки для студ. ф-ту україністики. Луцьк, 1998. 40 с.
3. Богдан С. К. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень : метод. рек. для студентів-філологів. Луцьк, 2011. 28 с.
4. Богдан С. К. Наукова робота в МАН: десять порад юному мовознавцю / відп. за вип. О. В. Лісовий. Вид. 3-тє, випр. й доповн. Київ, 2018. 339 с.
5. Важинський С. Е. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 257 с.
6. Вимоги до написання та захисту курсових робіт : навч.-метод. посіб. / Упоряд. Б. С. Крищук, О. М. Севастьянова. Хмельницький : ХГПА, 2011. 53 с.
7. Глущенко В. А. Лінгвістичний метод і його структура. *Мовознавство*. 2010. № 6. С. 32–44.
8. Етичний кодекс ученого України. *Бюлетень ВАК України*, № 11, 2011. URL : <http://iepor.org.ua/rules/codex.html> (дата звернення: 07.08.2020).
9. Єрмоленко С. Я. Українська лінгвостилістика: основні поняття, напрями й методи дослідження. URL : kulturamovu.univ.kiev.ua/-KM/pdfs/reg/1-1 (дата звернення: 18.06.2018).

10. Женченко М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посіб. Київ : Жнець, 2011. 255 с.
11. Жуковська В. В. Методичні рекомендації до написання, оформлення і захисту дипломних робіт з лінгвістичних дисциплін (для студентів Навчально-наукового інституту іноземної філології освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» та «магістр»). Житомир, 2011. 87 с.
12. Здобувачу наукового ступеня : метод. реком. / упоряд. С. В. Сьомін. Київ : МАУП, 2002. 184 с.
13. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства. 2-ге вид. Київ : Академвидав, 2009. 336 с.
14. Карпенко Ю. О. Про методологію та методику ономастики як науки. *Записки з українського мовознавства*. Одеса : Астропринт, 2009. Вип. 18. С. 282–289.
15. Карпенко Ю. О. Про вагомість кандидатського дослідження (ономастичні студії драматичних творів Лесі Українки). *Записки з ономастики*. Одеса : Астропринт, 2007. Вип. 10. С. 79–86.
16. Колоїз Ж. В., Остроушко О. А. Студентська наукова робота з української мови : навч. посіб. 2-ге вид., доповн. і перероб. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 208 с.
17. Конобродська В. Курсова і дипломна робота з етнолінгвістики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Житомир : Полісся, 2003. 235 с.
18. Кравченко Н. К. Методи лінгвістичних досліджень. 2020. URL : <http://discourse.Com.ua/lekcii/metodi-lingvistichnih-doslidzhen/> (дата звернення: 12.07.2020).
19. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. для студ. вищ. навч. заклад. Київ : Кондор, 2019. 205 с.

20. Курсова робота з методики навчання української мови : метод. реком. / уклад. Н. В. Громова. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 37 с. URL : https://fisf.sspu.edu.ua/images/2020/metodrek_kursova_z_mnum_07ccd.pdf (дата звернення: 12.07.2020).

21. Курсова робота з української мови : метод. реком. до виконання та орієнтовна тематика / Л. М. Коваль, І. Р. Домрачева, О. Г. Важеніна, Д. В. Козловська, Н. А. Митько; за ред. Л. М. Коваль. Вінниця, 2020. 36 с. URL : <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/290/197.pdf> (дата звернення: 12.05.2020).

22. Курсові роботи: вимоги та рекомендації до виконання й захисту : навч. посіб. для студ. спеціальності 035 «Філологія» / КПІ імені Ігоря Сікорського; уклад. : Є. О. Дегтярєва, Л. В. Школяр. Київ : КПІ імені Ігоря Сікорського, 2019. 89 с. URL : https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/27074/1/Kursovi-roboty_Dehtiarivova_Shkoliar.pdf(дата звернення: 12.07.2020).

23. Леута О. І., Гончаров В. І. Магістерське мовознавче наукове дослідження : методика, методи, написання, оформлення, захист : навч. посіб. для магістрів-філологів. Київ : Вид-во Національного пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2005. 68 с.

24. Мацько Л. І., Денискіна Г. О. Українська наукова мова (теорія і практика) : навч. посіб. Тернопіль : Підручники і посібники, 2011. 272 с.

25. Методичні вказівки до написання курсових (дипломних, магістерських) робіт / Уклад. З. Мацюк, О. Антонів. Львів, 2004. 47 с.

26. Методичні рекомендації до виконання магістерської роботи / Уклад. Н. А. Крупеніна. Дніпро, 2018. 25 с.

27. Методичні рекомендації до написання й оформлення кваліфікаційних робіт / Упоряд. Н. В. Крохмаль, Г. О. Нестеренко. 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Вид-во Національного пед. ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2009. 52 с.

28. Методичні рекомендації щодо виконання наукових робіт студентами ОКР бакалавра, спеціаліста та магістра / Уклад. О. Л. Козачишина, Є. Л. Ліпська, О. О. Змієвська. Вінниця : ВДПУ імені М. Коцюбинського, 2014. 93 с.

29. Методичні рекомендації щодо оформлення курсових, дипломних та магістерських робіт для студентів факультету іноземної філології / Уклад. О. О. Головка, С. Г. Грабовська, К. М. Ружин та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2010. 68 с.

30. Методологія та організація наукових досліджень (галузі знань: 05 – соціальні та поведінкові науки, 07 – управління та адміністрування : навч. посіб. / Л. Г. Ліпич, С. М. Бортнік, І. Г. Волинець та ін. ; за заг.ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 220 с.

31. Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. Українське наукове мовлення: лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. Харків, 2000. 97 с.

32. Міжнародні правила цитування та посилання в наукових роботах : методичні рекомендації / автори-укладачі : О. Боженко, Ю. Корян, М. Федорець ; редколегія : В. С. Пашкова, О. В. Воскобойнікова-Гузєва, Я. Є. Сошинська, О. М. Бруй; Науково-технічна бібліотека ім. Г. І. Денисенка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» ; Українська бібліотечна асоціація. Київ : УБА, 2016. Електрон. вид. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). 117 с.

33. Мороз І. В. Структура дипломних, кваліфікаційних робіт та вимоги до їх написання, оформлення і захисту. Київ : Курс, 1997. 56 с.

34. Науково-методичні вказівки щодо особливостей оформлення та написання рефератів, курсових та дипломних робіт, організації конференцій, семінарів, написання статей (для студ. вищ. навч. заклад. I–IV рівнів акредитації) / авт.-упоряд. Я. Я. Чорненький. Кременець : Папірус, 2000. 59 с.

35. Омельковець Р. С. Діалектна лексика Західного Полісся : методичні рекомендації для написання курсових та дипломних робіт. Луцьк : П.П. Іванюк В.П., 2017. 34 с.
36. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови : навч. посіб. з алгоритмічними приписами. 2-е вид., перероб. та доп. Київ : Центр навч. л-ри, 2009. 392 с.
37. Основи наукового мовлення : навч.-метод. посіб. / Уклад. Т. В. Симоненко. Черкаси : ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2005. 80 с.
38. Основні вимоги до оформлення списку літератури за новими стандартами : методичні рекомендації / уклад. : М. П. Гребенюк, Г. З. Шевчук. Луцьк : ВІППО, 2019. 60 с.
39. Правила оформлення посилань на архівні документи у прикнижкових, прикінцевих, пристатейних списках джерел. *Бюлетень ВАК України*. 2010. № 3. С. 20–22.
40. П'ятницька-Позднякова І. С. Основи наукових досліджень у вищій школі. Київ, 2003. 116 с.
41. Рижко О. М. Плагіат як соціальнокомунікаційне явище [Текст] : монографія. Київ : Паливода А. В. [вид.], 2017. 387 с.
42. Романюк М. М. Загальна і спеціальна бібліографія : навч. посіб. для студ. спец. «Видавнича справа та редагування». 2-е вид., випр. Львів : Світ, 2003. 95 с.
43. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2010. 216 с.
44. Семотюк О. Л. Сучасні технології лінгвістичних досліджень : навч. посіб. Львів : Вид-цтво Львів. політехніки, 2011. 152 с.
45. Скорук І. Д. Курсова та дипломна роботи з ономастики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доповн. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 272 с.

46. Стеценко М. С., Палеха І. Ю. Основи науково-дослідної роботи: конкурентоспроможне подання результатів наукової та творчої діяльності : навч.-практ. посіб. Київ : Ліра-К, 2018. 206 с.

47. Стилистический энциклопедический словарь русского языка / под. ред. М. Н. Кожинной; члены редколлегии: Е. А. Баженова, М. П. Котюрова, А. П. Сковородников. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Флинта : Наука, 2006. 696 с.

48. Сурмін Ю. Науковий текст: специфіка, підготовка та презентація : навч. посіб. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.

49. Філінюк А. Г., Трембіцький А. М. Наукова робота студента : методичні рекомендації для студентів і магістрантів усіх спеціальностей і форм навчання. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський держ. ун-т, 2007. 75 с.

50. Цехмістрова Г. С. Курсова, дипломна, магістерська роботи : написання, оформлення, захист. *Г. С. Цехмістрова. Основи наукових досліджень* : навч. посіб. Київ, 2003. С. 13–182.

51. Шейко В. М., Кушніренко Н. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. 3-тє вид., стер. Київ : Знання-Прес, 2003. 296 с.

52. Штонь О. П., Буда В. А. Курсова робота з української мови : навч.-метод. посіб. для студ.-філол. Тернопіль : Навч. книга Богдан, 2002. 64 с.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗАПИСІВ У ТЕМАТИЧНИХ ФАЙЛАХ

1. Визначення терміна *концепт*

Концепт (< лат. conceptus – думка, поняття < concipio – збираю; задумую): 1) у логіці – смисл знака (імені); 2) загальна думка, формулювання (Словник 556).

С. Аскольдов-Алексєєв: концепт – «мисленнєве утворення, яке замінює нам у процесі мислення невизначену множину предметів одного й того ж самого роду» (Цит.: Маслова 45).

Концепт – це «комплекс культурно детермінованих уявлень про предмет, певне культурно зумовлене ментальне утворення» (Голубовська 108).

Концепт – термін, що «служує для пояснення одиниць ментальних та психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, що виражає знання і досвід людини; оперативна змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної у людській психіці» (Кубрякова 90).

В. Жайворонок: «мовна одиниця функціонує часто не просто як слово-номінація з одним чи кількома лінгвістичними значеннями, а як *слово-концепт* – вмістилище узагальненого культурного смислу (сенсу), що дає підстави уважати мовну одиницю культурним концептом» (Жайворонок 10).

О. Селіванова розглядає *концепт* як «інформаційну когнітивну структуру свідомості, певним чином організовану та вбудовану до колективної чи індивідуальної концептосистеми» (Селіванова 318).

П. В. Мацьків: «У сучасному мовознавстві засвідчуємо різні розуміння концепту. Так, в *аспекті лінгвокультурології* концепт постає як опредметнена в мові, усвідомлена мовцем одиниця, що детермінована національною культурою. У *когнітивній лінгвістиці* концепт розглядають у контексті *співвідношення поняття і значення слова*, розрізнення термінів «*вербалізований концепт*» і «*значення слова*». Що стосується *інтегративного підходу*, то він поєднує певним чином *лінгвокультурні* і *лінгвокогнітивні* засади з перевагою того чи того аспектологічного вияву.

Іноді до нього долучається *епістемологічний чинник*, який виходить за межі власне лінгвістичної інтерпретації й стосується філософського розуміння концепту.

Доречно також наголосити на розмежуванні в лінгвістиці стратифікації концепту і розгляді його як єдиної, холістичної одиниці. Цей погляд на концепт видається перспективним, оскільки він враховує передусім уніфікаційні, узагальнені ознаки названого поняття, однак проблемним є визначення концепту в інтегральних дисциплінах та вербалізація його на діахронній осі. Не претендуючи на вичерпність, пропонуємо тлумачення *концепту як особливого психоментального утворення, яке об'єднує когнітологічний, культурологічний, аксіологічний та епістемологічний зміст*, відтак концепт *БОГ* – це репрезентант найвищих релігійних та духовних цінностей людства, що відбивають онтологічну, міфологічну, релігійну константи індивіда та соціуму» (Мацьків 7–8).

Опрацьовані літературні джерела

Голубовская И. А. Этнические особенности языковых картин мира : монография. Киев : Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2002. 293 с. URL : <https://www.twirpx.com/file/2931124/>.

Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с. <https://www.twirpx.com/file/237872/>.

Кубрякова Е. С., Демьянков В. З., Панкрац Ю. Г., Лузгина Л. Г. Краткий словарь когнитивных терминов / под общей ред. Е. С. Кубряковой. Москва, 1997. 245 с. URL : <https://superlinguist.ru/kubriakova-e-s-kratkii-slovar-kognitivnykh-terminov.html#download>.

Маслова В. А. Когнитивная лингвистика : учеб. пособие. Минск : ТетраСистемс, 2008. 272 с. URL: https://platona.net/load/knigi_po_filosofii/kognitivnye_nauki/maslova_v_a_kognitivnaja_lingvistika_2008/17-1-0-1466.

Мацьків П. В. Концептосфера БОГ в українській мовній картині світу: біблійний, фольклорний, словниково-діахронний дискурси : автореф. ... докт. філол. наук.: 10.02.01. Київ, 2008. 36 с. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

Селіванова О. О. Світ свідомості в мові : монографічне видання. Черкаси: Чабаненко Ю. А., 2012. 488 с. URL : http://psychotransling.ucoz.com/ld/1/154_Selivanova_Comm.pdf.

Словник іншомовних слів / Уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с. URL : [dhttps://javalibre.com.ua/paper_books/book/873332](https://javalibre.com.ua/paper_books/book/873332).

2. Класифікація концептів у сучасному мовознавстві

М. В. Пименова пропонує класифікацію, за якою всі репрезентовані в мові концепти розподіляє на три поняттєві класи: **базові концепти**, **концепти-дескриптори** та **концепти-релятиви**.

Базові – *космічні, соціальні та психічні (духовні)* – формують основу мови й усієї картини світу. Клас космічних концептів охоплює субкласи концептів: а) метеорологічні (погода, сніг); б) біологічні (людина, рослина), побудовані на поняттєвих опозиціях «живе-неживе», «створене людиною-природою», «людина-не-людина», харчові (ритуальна їжа, національна кухня), соматичні (тіло, голова), перцептивні (зір, нюх); в) ландшафтні (поле, океан, дорога); г) предметні (завод, посуд).

Клас **соціальних концептів** утворюють: а) концепти країн (Україна, держава); б) соціального статусу (еліта, вчений); в) національності (німець, американець); г) влади та управління (демократія, диктатура); г) інтерперсональних стосунків (вплив, соборність, війна); д) моральні, або етичні, концепти (честь, совість, зрада); е) концепти занять (ремесло, гра); є) релігійних понять (святий, ікона).

Клас **психічних (духовних) концептів** формують концепти внутрішнього світу (душа, дух): а) характеру (терпеливість, гордість); б) емоцій (радість, злість); в) ментальності (думка, пам'ять, розум).

Концепти-дескриптори пояснюють базові концепти. Серед них розрізняють: *дименсіональні* (категоризують різні виміри: розмір, об'єм, глибина тощо); *квалітативні* (виражають якість: тепло-холод, твердість-м'якість); *квантитативні* (виражають кількість: один, багато, достатньо).

Концепти-релятиви реалізують типи відношень: *концепти-оцінки* (смачно-несмачно, корисно-некорисно); *концепти-позиції* (навпроти, близько-далеко); *концепти-привативи* (свій-чужий, брати-давати, включати-виключати) (*Пименова 81–82*).

Пименова М. В. Коды культуры и проблема классификации концептов / *Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК*. Вып. 5 / под. ред. проф. Г. Н. Манаенко. Ставрополь: Изд-во ПГЛУ, 2007. С. 79–86. URL: <https://publications.hse.ru/books/57710164> (дата звернення: 17.08.2020).

**Зразок оформлення
карток для збирання текстового матеріалу**

Наукова робота «*Типологія звертання у молитвах*»

Світла Покрово Небесна

Світла Покрово Небесна,
духовну благодать в мене направ.

Молитва 7-ма, до Пресвятої Богородиці.
Молитовник. Київ, 2001. С. 17.

Наукова робота «*Епітет у релігійному тексті*»

Богоглаголивий

Господи Ісусе Христе, Сину Божий,
заради Найчеснішої Матері Твоєї, і безплотних
твоїх ангелів, а також пророка Предтечі і
Хрестителя Твого, **Богоглаголивих** апостолів,
світлих і доброподібних мучеників,
преподобних і богоносних отців і всіх святих
молитвами визволи мене від теперішніх
нападів бісівських.

Молитва 8-ма, до Господа нашого Ісуса Христа.
Молитовник. Київ, 2001. С. 40.

Фрагменти оформлення фактичного матеріалу, зібраного для дослідження
«Мовний етикет у листах Лесі Українки»

Звертання в листах Лесі Українки до П. А. Косача

Любий папа! [10, 114, 199, 306, 373; 11, 44, 51, 52, 68, 89, 95, 106, 229, 251, 253, 257, 265, 351; 12, 68].

любий папочка [11, 230; 12, 70].

до О. П. Косач (сестри)

дитино моя [10, 246].

Дорога Лілеєнько! [12, 287, 451].

дорога Лілічко [11, 9; 12, 287, 451].

Дорога моя, любя Олесю! [10, 246].

Дорога Олесю! [10, 320].

Дорогая Лілеєнько! [12, 200].

Дорогий Ліцику! [10, 362, 375].

Дорогий мій Олег! [10, 299].

друже мій [10, 299].

золотесенька [12, 361].

Лілеєнько! [11, 348, 357; 12, 296].

Лілеєнько Любая! [12, 113, 117].

Лілеєнько, любая, золотая [12, 423].

Лілеєнько моя! [11, 175, 368], [12, 40].

Лілеєнько, серце моє! [11, 195].

Лілейнеє моє [11, 237].

Лілея! [11, 224].

Контексти лексико-семантичного поля «зима» в мовотворчості

Лесі Українки

(курсова робота «Лексико-семантичне поле «зима» в ідіостилі

Лесі Українки)

Зима [1, 63, 110, 110, 111, 111, 111, 111, 111, 244, 244, 280, 302, 378; 2, 79, 93, 93, 158, 162, 178, 193, 269, 269, 274, 308; 3, 87, 201, 216, 216, 308, 308, 352; 5, 26, 27, 218, 218, 218, 222, 226, 253, 260, 260, 293; 6, 226, 246; 7, 25, 128, 162, 168, 168, 168, 222, 232, 240, 304, 304; 10, 9, 25, 44, 59, 63, 96, 101, 102, 102, 102, 102, 102, 105, 114, 114, 115, 117, 125, 131, 137, 137, 139, 143, 145, 145, 146, 149, 155, 164, 168, 171, 172, 172, 174, 178, 181, 182, 182, 185, 201, 214, 214, 225, 225, 227, 227, 227, 232, 254, 260, 260, 261, 261, 263, 265, 266, 268, 268, 269, 270, 272, 273, 276, 286, 289, 289, 297, 308, 310, 321, 324, 339, 340, 341, 343, 347, 355, 360, 360, 369, 374, 374, 378, 380, 380, 383, 386, 386, 386, 388, 389, 393, 393, 393, 396, 401, 404, 405, 416, 416, 418, 419, 420; 11, 15, 15, 21, 34, 35, 36, 38, 53, 59, 59, 59, 62, 62, 63, 70, 72, 72, 73, 127, 180, 183, 186, 192, 193, 195, 195, 250, 282, 288, 288, 290, 290, 291, 304, 304, 304, 309, 317, 351, 354, 355, 357, 362, 362, 363, 363, 363, 377, 380; 12, 23, 23, 38, 39, 43, 43, 52, 71, 87, 87, 97, 98, 100, 103, 104, 104, 107, 108, 110, 110, 110, 112, 112, 113, 113, 116, 121, 124, 127, 157, 161, 162, 173, 176, 177, 177, 203, 212, 218, 220, 223, 225, 226, 229, 263, 263, 264, 264, 269, 270, 270, 273, 273, 278, 278, 279, 280, 280, 280, 280, 280, 280, 281, 282, 282, 283, 288, 289, 301, 302, 303, 305, 313, 317, 320, 320, 321, 322, 323, 323, 324, 324, 325, 326, 329, 348, 348, 353, 354, 355, 359, 359, 362, 362, 363, 364, 373, 376, 376, 376, 377, 384, 386, 387, 389, 390, 393, 398, 402, 404, 405, 406, 406, 406, 407, 408, 409, 410, 410, 410, 411, 411, 411, 428, 434, 436, 452, 460, 469, 470] (**352 рази**).

*«Може б, та щира, гарячая мова
Зломила **зиму!**» [т. 1, с. 63].*

*«І нащо **зима** та люта? —
Все вони питають» [т. 1, с. 110].*

*«Десь **зима** та не скінчиться!» —
Нарікають діти» [т. 1, с. 110].*

*«Прийде мила годинонька,
Як **зима** та згине» [т. 1, с. 111]*

Порівняння в науково-популярних працях І. Р. Вихованця

(курсова робота «Мовно-виразові засоби в науково-популярних працях І. Р. Вихованця»)

Без кореня, як риба без води, слово не може існувати [УСГ; 32];

Він (давальний відмінок. – О. Д.), *як повне енергії лошатко* (давальний відмінок) [УСГ; 46];

Вони (слова-гуллівери. – О. Д.), *немов мурашки працьовиті* [УСГ; 28];

Воно, наче настирлива муха, гучить і гучить (про слово напряду. – О. Д.) [РУ; 80];

Дієслово в реченні – наче талановитий диригент оркестру [ТС; 157];

Дієслово у кожному реченні – немовби диригент малого, але здібного оркестру чи ансамблю [УСГ; 140];

Є слова щасливіші на долю. Як і люди [ТС; 147];

Маємо двоє слів, які, немовби суперники, змагаються, поборюють одне одного [РУ; 118];

Мова подібна до пісні, схожа на музику [ТС; 125];

Могутня машина словотвору працює, немов вічний двигун [УСГ; 17];

Слова поза граматикою можна порівняти з рибою, яка викинута штормом на берег і гине в безсиллі [УСГ; 10];

Щоб краще уявити «марафон» у синтаксисі, спочатку не зайвим буде зіставити його зі «спринтом» – коротким реченням [УСГ; 118];

Як у годиннику пружина чи інший механізм рухає стрілки, так і мову приводить у рух граматика [УСГ; 9].

Ремарковий текст у драмах Лесі Українки
«Айша та Мохаммед»

(курсова робота «Лексико-граматичні домінанти ремаркового тексту
в мовотворчості Лесі Українки»)

Садок в Мохаммедовім гаремі. Айша в малій виноградній альтанці сидить і їсть солодощі, ліниво одкинувшись на низенькому ослоні, вкритому великим килимом. Мохаммед приходить і мовчки сідає біля її ніг на край килима [т. 4, с. 100].

Мохаммед мовчки проводить погляд з простору в той бік, де Айша [т. 4, с. 100].

не слухає [т. 4, с. 101].

здивований [т. 4, с. 101].

злорадо [т. 4, с. 101].

опанував своє збентеження [т. 4, с. 101].

провадить, не вважаючи на її вибух [т. 4, с. 101].

похмуро [т.4, с. 103].

нахиляється до Моххаммеда [т. 4, с. 104].

глянув на Айшу [т. 4, с. 104].

Мохаммед мовчить [т. 4, с. 105].

Подумавши [т. 4, с. 105].

Мохаммед мовчить [т. 4, с. 106].

Мохаммед мовчки встає і йде з альтанки геть. Айша падає додолу на килим і ридає в безсилій лютості [т. 4, с. 106].

Номінативне поле регулятива *любов*
у художніх текстах Лесі Українки

(курсова робота «Лексичний регулятив *любов* у художніх текстах
Лесі Українки»)

Любов (89).

Вона мені співала про любов [1, с. 118].

Усе одбивається в пісні, як в морі:

Рожевая зоря, й червоная кров,

І темна ненависть, і ясна любов,

І племінь пожару, і місяць, і зорі [1, с. 128].

І в серце повернув забутую любов [1, с. 134].

У всіх людей одна є спільна мова

Братерська любов [1, с. 135].

Любов, ти кажеш? [1, с. 135].

Прожени

Ненависті дракона геть із серця,

Нехай в ньому зостанеться любов [1, с. 135].

Так слухай. Ти все згадуєш любов,

Вона й моя наставниця єдина [1, с. 135].

Мене любов ненависті навчила [1, с. 135].

Конкорданс циклу «Сім струн» Лесі Українки (фрагмент)

(курсова робота «Лексико-граматичні параметри конкордансу
циклу „Сім струн” Лесі Українки»)

DO

До тебе, Україно, наша бездольная мати,
Струна моя перша озветься.
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця поллеться.

По світі широкому буде та пісня літати,
А з нею надія кохана
Скрізь буде літати, по світі між людьми питати,
Де схована доля незнана?

І, може, зустрінеться пісня моя самотная
У світі з пташками-піснями,
То швидко полине тоді тая гучная згряя
Далеко шляхами-тернами.

Полине за синєє море, полине за гори,
Літатиме в чистому полію,
Здійметься високо-високо в небесні простори
І, може, спітка тую долю.

І, може, тоді завітає та доля жадана
До нашої рідної хати,
До тебе, моя ти Україно мила, кохана,
Моя безталанная мати!

А [т.1, с. 45] (1).

«А з нею надія кохана» [т.1, с. 45].

Бездольная [т.1, с. 45] (1).

«До тебе, Україно, наша бездольная мати» [т.1, с. 45].

Безталанная [т.1, с. 45](1).

«Моя *безталанная* мати» [т.1, с. 45].

Буде [т.1, с. 45,45,45] (3).

«*І буде струна урочисто і тихо лунати*» [т.1, с. 45].

«*По світі широкому буде та пісня літати*» [т.1, с. 45].

«*Скрізь буде літати, по світі між людьми питати*» [т.1, с. 45].

В [т.1, с. 45,45] (2).

«*Літатиме в чистому полію*» [т.1, с. 45].

«*Здійметься високо-високо в небесні простори*» [т.1, с. 45].

Високо-високо [т.1, с. 45] (1).

«*Здійметься високо-високо в небесні простори*» [т.1, с. 45].

Від [т.1, с.45] (1).

«*І пісня від серця поллеться*» [т.1, с.45].

Гори [т.1, с. 45] (1).

«*Полине за синєє море, полине за гори*» [т.1, с.45].

Гучная [т.1, с. 45](1).

«*То швидко полине тоді тая гучная згряя*» [т.1, с. 45].

Далеко [т. 1, с. 45] (1).

«*Далеко шляхами-тернами*» [т.1, с.45].

Де [т.1, с.45] (1).

«*Де схована доля незнана*» [т.1, с.45].

До [т.1, с. 45, 45, 45,45,45] (5).

«*До тебе, Україно, наша бездоляная мати*» [т.1, с.45].

«*До нашої рідної хати*» [т.1, с.45].

«*До тебе, моя ти Україно мила, кохана*» [т.1, с.45].

«*До нашої рідної хати*» [т.1, с.45].

«*До тебе, моя ти Україно мила, кохана*» [т.1, с.45].

Доля [т.1, с.45, 45] (2).

«*І, може, тоді завітає та доля жадана*» [т.1, с.45].

«*Де схована доля незнана*» [т.1, с.45].

Долю [т.1, с.45] (1).

«*І, може, спітка тую долю*» [т.1, с.45].

Зразки оформлення титульних сторінок

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики

На правах рукопису

МАРЧУК ДАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ «ЗИМА» В ХУДОЖНІЙ ТА ЕПІСТОЛЯРНІЙ
МОВОТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Спеціальність 035 «Філологія»

Освітньо-професійна програма «Українська мова та література. Світова
література»

Курсова робота з української мови

Робота виконана на кафедрі
історії та культури української мови

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
професор Богдан С. К.

Луцьк–2019

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет філології та журналістики

На правах рукопису

СЛУЧИК АНДРІЙ ВІКТОРОВИЧ

**ЛЕКСИЧНА БАЗА ПРИЗВИЩ ЖИТЕЛІВ
КІВЕРЦІВСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Спеціальність 014 «Середня освіта(Українська мова і література)»

Освітньо-професійна програма «Українська мова та література. Світова
література»

Курсова робота з української мови

Робота виконана на кафедрі
історії та культури української мови

Науковий керівник –
кандидат філологічних наук,
доцент Скорук І. Д.

Луцьк – 2019

Зразки оформлення Змісту

**ФУНКЦІЙНО-СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ РЕМАРОК У ДРАМАТУРГІЙНИХ
ТЕКСТАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ РЕМАРКОВОГО ТЕКСТУ...	6
1.1. Проблема визначення поняття «ремарки» в літературознавчих та мовознавчих джерелах.....	6
1.2. Функційні особливості ремаркових одиниць.....	9
1.3. Класифікація драматургійних ремарок.....	13
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНА ТА ФУНКЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ РЕМАРКОВОГО ТЕКСТУ В ДРАМАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ.....	17
2.1. Різновиди ремарок у драматургійних текстах Лесі Українки..	17
2.2. Особливості лексико-граматичної організації портретних ремарок Лесі Українки.....	22
2.3. Лексико-граматичне моделювання ремарок.....	27
РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКЕ У КОНСТРУЮВАННІ РЕМАРКОВОГО ТЕКСТУ ДРАМИ «ЛІСОВА ПІСНЯ».....	32
3.1. Ядерні й периферійні ремарки драми-феєрії.....	32
3.2. Функційно-стилістичне навантаження ремарок у «Лісовій пісні».....	37
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	46
ДОДАТКИ.....	54

**ЛЕКСИЧНА БАЗА ПРІЗВИЩ ЖИТЕЛІВ КІВЕРЦІВСЬКОГО РАЙОНУ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРІЗВИЩА, ПОХІДНІ ВІД ВЛАСНИХ ІМЕН ЛЮДЕЙ.....	8
1.1. Прізвища, співвідносні з іменами та їхніми варіантами.....	8
1.2. Прізвища, утворені від імен за допомогою патронімних і присвійних суфіксів.....	11
РОЗДІЛ 2. ПРІЗВИЩА, МОТИВОВАНІ АПЕЛЯТИВАМИ.....	16
2.1. Прізвища, які загально вказують на походження і місце проживання першоносіїв.....	16
2.2. Прізвища, що вказують на соціальну належність або рід заняття першоносіїв.....	19
2.3. Прізвища, які засвідчують індивідуальні ознаки першоносіїв	23
2.3.1. Прізвища, що вказують на фізичні ознаки людини.....	23
2.3.2. Прізвища, що вказують на психічні властивості, поведінку або характер людини.....	26
ВИСНОВКИ.....	31
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЇХ УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	33
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	34
ДОДАТКИ.....	39
1. Прізвища жителів 12 сіл Ківерцівського району.....	39
2. Тлумачний словник прізвищ жителів с. Холоневичі.....	48

НАРОДНО-ПОБУТОВА АНТРОПОНІМІЯ РОЖИЩЕНСЬКОГО РАЙОНУ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПРИЗВИСЬКО ЯК АНТРОПОНІМНИЙ ФЕНОМЕН.....	6
1. З історії виникнення прізвиськ.....	6
1.2. Погляди ономастів на класифікацію прізвиськ.....	10
РОЗДІЛ 2. ВІДАНТРОПОНІМНІ ПРИЗВИСЬКА.....	13
2.1. Прізвиська, утворені від офіційного прізвища носія, члена родини або предка.....	13
2.2. Прізвиська, утворені від офіційного імені носія, члена родини або предка.....	16
2.3. Прізвиська, утворені від імен чи прізвищ інших осіб на основі подібності чи за іншими ознаками.....	19
РОЗДІЛ 3. ВІДАПЕЛЯТИВНІ ПРИЗВИСЬКА.....	22
3.1. Прізвиська, що характеризують мовлення носія.....	22
3.2. Прізвиська, які вказують на національність, місце народження носія або його предка.....	24
3.3. Прізвиська, які вказують на професію, рід занять носія чи його предка.....	27
3.4. Прізвиська-характеристики зовнішності носія.....	30
3.5. Прізвиська, що відбивають риси характеру та поведінку носія...	32
ВИСНОВКИ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	36
ДОДАТКИ.....	41
1. Алфавітний покажчик прізвиськ с. Берегове.....	41
2. Алфавітний покажчик прізвиськ с. Духче.....	43
3. Алфавітний покажчик прізвиськ с. Навіз.....	45
4. Алфавітний покажчик прізвиськ с. Оленівка.....	46
5. Алфавітний покажчик прізвиськ с. Сокіл.....	48

ОСНОВНІ СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ВСТУПНОЇ ЧАСТИНИ

Ступінь вивчення проблеми (розкриття в науковій літературі основних аспектів теми дослідження, зазначення тих, які дотепер не з'ясовані).

Актуальність дослідження (корисність і доцільність розробки теми наукової роботи для сучасної мовознавчої науки).

Новизна дослідження (досліджено нову проблему або уточнено окремі її аспекти з огляду на нові наукові дані; запропоновано новий підхід, методику у вивченні якогось явища; розв'язано завдання на матеріалі, який дотепер не був у науковому обігу).

Мета (відображає суть дослідження, його кінцевий результат, на який спрямовано дослідницьку діяльність).

Завдання (послідовні етапи дослідницької роботи, спрямовані на досягнення поставленої мети).

Об'єкт (мовна одиниця, яка є опорною в обраній темі).

Предмет (аспекти, що в цьому об'єкті потребують наукового пояснення).

Матеріал дослідження (фактичний мовний матеріал).

Методи (перелік використаних методів дослідження та з'ясування їхньої ролі для досягнення поставленої в роботі мети).

Теоретичне значення (визначають за тим, наскільки авторіві вдалося поглибити, доповнити, уточнити мовознавчу теоретичну думку).

Практична значимість роботи (встановлюють за можливістю використання її результатів у навчальному процесі в школі та закладах вищої освіти, а також в укладанні словників).

Апробація дослідження (якщо результати дослідження апробовані в наукових публікаціях (тезах, статтях) та виступах на наукових конференціях).

Структура роботи (зазначають обсяг основного тексту, кількість одиниць бібліографії, наявність додатків).

Зразки оформлення Вступу

(курсова робота «Народно-побутова антропонімія Рожищенського району Волинської області»)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Протягом XVI–XVIII століть, на думку П. П. Чучки, індивідуальні та спадкові родові назви були найчисленнішим антропонімним класом в Україні та свідчили про розвиненість тогочасної антропонімної системи³. Та з часом їх витіснили прізвища, «на які вчені стали звертати більше уваги і які після завершального етапу їхнього формування в усіх соціальних верствах українського суспільства та офіційного запровадження наприкінці XVIII – у першій пол. XIX ст.»⁴ користувалися визнанням і підтримкою влади. По суті, з прізвицьками відбулося те ж саме, що колись зі слов'янськими автохтонними (апелятивними за походженням) особовими іменами: ті з прізвицьк, які не стали офіційними прізвищами, залишились у побутовій сфері існування. Та мусимо зауважити, що більшість сучасних прізвищ мають у своїй основі саме колишні прізвицька.

На відміну від слов'янських автохтонних імен, вважає Р. І. Остах, прізвицька від цілковитого зникнення чи звуження сфери їхнього вживання врятувало те, що вони поліфункційні⁵. Наші спостереження абсолютно підтверджують цю тезу: з урахуванням того факту, що в сучасному селі носіїв однакових імен і прізвищ часто нараховують десятки, то саме народно-побутові антропоніми – основний засіб ідентифікації та диференціації особи. Крім називної та комунікативної функцій, прізвицька виконують ще й інформативну, емотивну, оцінну, а отже, ці оніми

³Чучка П. П. Розвиток імен і прізвищ. Історія української мови. Лексика і фразеологія. Київ, 1983. С. 608–610.

⁴Гайдукевич Т. Коли сформувались українські прізвища. Жовтень. 1987. № 6. С. 92

⁵Остах Р. І. Із життя сучасних українських прізвицьк. Українська пропріальна лексика : матер. наук. семінару 13-14 вересня. 2000. Київ : Кий, 2000. С. 115.

необхідно розглядати як надто важливий компонент системи народно-побутового іменування.

Донедавна прізвиська трактували як абсолютну периферію української антропонімної системи, в якій до уваги брали три стабільні офіційні компоненти: прізвище, ім'я, найменування по батькові. Прізвиськам же приписували конотативну функцію, тому що вона найвиразніша: мовляв, прізвиська служать тільки для іронії, насмішки. Ю. К. Редько також стверджував, що «прізвисько має найчастіше насмішкуватий, глузливий характер, і через те носій переважно не любить, коли його так називають»⁶, відтак здебільшого відмовляється назвати своє прізвисько чи пояснити його мотивацію.

Не заперечуючи цієї думки, Р. І. Остах зауважує: «На першому етапі існування індивідуального прізвиська в ньому справді переважала конотативність (причому спектр відтінків дуже широкий – від виявів зневаги до виявів любові і приязні), але чим довше воно існує, тим більша вірогідність зменшення ступеня його конотативності»⁷. А в міру того як індивідуальне прізвисько перетворюється на родове, конотація може втрачатися; це відбувається після того, як приходять нове покоління мовців, які вже не знають мотивів найменування.

За нашими спостереженнями, родові прізвиська не тільки мають нульовий ступінь конотації, але й часто служать підставою для гордості, особливо якщо рід досить відомий. І тоді вже немає значення первісна семантика апелює, яким мотивоване прізвисько.

Процес виникнення прізвиськ та інших неофіційних іменувань триває і, безперечно, буде продовжуватись і в майбутньому, оскільки прізвиська – невід'ємний елемент мовного спілкування. Збирання та вивчення їх розкриває потужну словотворчу фантазію народу, значні потенційні можливості антропонімної системи української мови, відіграє

---

⁶Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наук. думка, 1966. С. 9.

⁷Остах Р. І. Из життя сучасних українських прізвиськ. Українська пропріальна лексика : матер. наук. семінару 13-14 вересня. 2000. Київ : Кий, 2000. С. 116–117.

чималу роль у виявленні шляхів формування неофіційних особових назв України на різних етапах розвитку.

Упродовж останніх десятиріч в українській ономастиці активізовано дослідження неофіційних антропонімів у різних регіонах, зокрема в Степовій Україні: Донеччина (О. В. Антонюк), Луганщина (Н. М. Федотова), Нижня Наддніпрянщина (В. А. Чабаненко); у Західній Україні: Бойківщина (Г. Є. Бучко, Д. Г. Бучко), Галичина (Р. І. Осташ, О. С. Вербовецька), Гуцульщина (М. П. Лесюк), Закарпаття (П. П. Чучка), Наддністрянщина (М. Я. Наливайко, Г. В. Сеник), Покуття (Г. Д. Ліщинська), Західне Полісся (Н. М. Шульська); поза межами України: Холмщина (Н. Л. Осташ), Підляшшя (Г. Л. Аркушин).

Мета дослідження – схарактеризувати лексичну базу народно-побутових антропонімів жителів сіл Навіз, Сокіл, Оленівка, Духче та Берегове Рожищенського району Волинської області, виявлення мотивів їхньої номінації. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких **завдань**:

- максимально зафіксувати народно-побутові антропоніми, вживані у мовленні мешканців окреслених населених пунктів;
- пояснити мотиваційну природу засвідчених іменувань шляхом встановлення зв'язку між назвою і денотатом;
- поділити найменування за характером їхньої лексичної бази на мотиваційні класи і підгрупи в межах цих класів;
- простежити наповненість кожного мотиваційного класу неофіційних іменувань.

Наукова новизна дослідження. Пропонована праця – перша спроба системної фіксації та вивчення мотиваційної природи народно-побутової антропонімії сіл Навіз, Сокіл, Оленівка, Духче та Берегове Рожищенського району Волинської області.

Матеріал дослідження. В основі дослідження – власні записи антропонімів, зроблені експедиційним шляхом протягом 2011–2012 рр. у вищезазначених селах (картотека налічує 546 одиниць).

Об'єкт дослідження – прізвиська мешканців сіл Навіз, Сокіл, Оленівка, Духче та Берегове Рожищенського району Волинської області.

Предмет дослідження – лексична база зафіксованих прізвищ та мотиви їхньої номінації.

Дослідження антропонімного матеріалу проведено з використанням таких **методів лінгвістичного аналізу**:

- гіпотетико-дедуктивного (добір фактичного матеріалу, його систематизація та класифікація);
- компонентного (з'ясовуючи мотивацію прізвищ, брали до уваги семантичну структуру базових апелятивів);
- контекстуального (для встановлення мотивації прізвищ залучали власне мовний і позамовний контекст їхнього функціонування);
- кількісних підрахунків (у роботі з'ясовано кількісні характеристики виділених мотиваційних груп антропонімів);
- описового (систематизація та оформлення основних результатів дослідження).

Теоретичне й практичне значення дослідження полягає в тому, що зібрано та класифіковано матеріал одного зі значних шарів антропонімної системи української народної мови. У роботі уточнено та підтверджено на новому фактичному матеріалі запропоновану дослідниками класифікацію прізвищ. Антропонімний матеріал, описаний у роботі, можна використати для укладання словника прізвищ Волинської області.

Апробація дослідження. Результати дослідження викладено на IV Міжнародній науково-практичній конференції аспірантів та студентів «Волинь очима молодих науковців» (Луцьк, 2012) (доповідь «Народно-побутова антропонімія Рожищенського району Волинської області»).

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу; трьох розділів; висновків; списку використаної літератури (45 позицій); додатків. Обсяг роботи – 48 сторінок машинописного тексту, основного тексту – 32 сторінки.

(курсова робота «Функційно-семантичне навантаження антропонімів і топонімів у романі Івана Багряного “Тигролови”»)

ВСТУП

Актуальність дослідження. Іван Багрянний (справжнє ім'я Іван Павлович Лозов'яга) – письменник, патріот, політичний діяч, котрий залишив нащадкам неоціненний художній скарб (із багатьма автобіографічними елементами) та високе почуття гідності, віри в щасливе майбутнє на нашій «і своїй землі».

Мовознавчі та літературознавчі праці про творчість І. Багряного почали з'являтися лише в останнє двадцятиліття, тобто тоді, коли в Україні зникла заборона на твори письменника. Серед наукових досліджень про мову творів письменника назвемо такі: Н. Б. Ладияк «Естетична функція синтаксису прози Івана Багряного: автореф. дис. ... канд. філол. наук» (2007); В. Святовець «Художня деталь і вся палітра (до вивчення роману І. Багряного «Тигролови»)» (2004), А. Г. Ярова «Дієслівна синоніміка у прозових творах Івана Багряного: дис. ... канд. філол. наук» (2002). Ці та інші дослідники у своїх працях «відзначають особливу мелодійність мови письменника, стриману, але сильну експресивність, майстерне використання народно-поетичного багатства»⁸.

Заслужують на увагу й поцінування праці дослідників про особливості вживання І. Багряним онімів у словесній палітрі художнього тексту: наприклад, Зеленко Л. П. Власна назва в концепції художнього твору (на матеріалі роману Івана Багряного «Тигролови») (2012); Лавер О. Символічна функція літературно-художніх антропонімів у романі Івана

---

⁸Лавер О. Символічна функція літературно-художніх антропонімів у романі Івана Багряного «Тигролови». *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Випуск 2 (32). 2014. С. 28–32.

Багряного «Тигролови» (2014). Адже серед актуальних мовознавчих досліджень на сьогодні особливе місце посідає вивчення ономастичного аспекту художніх творів. Як зазначає О. Ю. Карпенко, «без аналізу онімів справжнє розуміння тексту, його глибинних підтекстових, змістових шарів просто неможливе»⁹.

Сучасні лінгвостилістичні й ономастичні дослідження ґрунтуються на теоретичних засадах, розроблених у працях Л. О. Белея, М. В. Буєвської, В. М. Калінкіна, Ю. О. Карпенка. Увагу до онімного слова в художніх текстах засвідчено багатьма сучасними дослідниками, які зробили значний внесок у літературну ономастику.

Проблема власних назв постає перед кожним письменником. Хтось приділяє їм більшу увагу, хтось меншу. І чим талановитіший, чим глибший у своєму творчому пошуку письменник, тим більше його захоплює робота з власними назвами. Саме таким постає перед нами Іван Багряний, адже його роман, «український усім своїм духом, усім спрямуванням, усіма ідеями, почуттями, характерами», насичений онімами, які письменник майстерно обіграв у тексті. Серед них – розмаїття власних назв персонажів (антропонімів) і власних географічних назв (топонімів), які допомогли авторові створити цікавий сюжет і втілити його ідейний задум.

Пригодницький роман з автобіографічними елементами Іван Багряний написав 1944 року і назвав його «Звіролови». Перебуваючи в окупованій німцями Західній Україні, переховуючись деякий час від гестапівців у Моршині, Іван Багряний написав твір за 14 днів. Згодом твір був перероблений і виданий під назвою «Тигролови».

В основу роману автор поклав власний гіркий випадок у тайзі: *«Мені не треба було нічого вигадувати. Життя товпилося в моїй душі і*

---

⁹Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. *Записки з ономастики : зб. наук. праць*. Одеса: Астропринт, 2000. Вип. 4. С. 68–74.

виривалося, як Ніагара. Країну, про яку я писав, я любив, як свою другу батьківщину, хоч і потрапив у неї невільником...

Я не просто писав, я – жив! І упивався тим життям, повтореним з такою страшною силою, що перевищує силу реальності на багато разів.¹⁰

А отже, тема й місце дії роману зумовлені автобіографічно: п'ять років (1932–1937 рр.) письменник відбував у таборах БАМЛАГУ. За час заслання на Далекому Сході Іван Багряний пізнав і суворі закони тайги, і життя українських переселенців, і смертельну небезпеку. Туга за батьківщиною та незламна волелюбність допомогли йому вижити у суворому краї. А пізніше надихнули створити пригодницький роман, насичений власними назвами – антропонімами, топонімами, зоонімами, хрематонімами та ін.

Мета дослідження – вивчення функційно-семантичного навантаження антропонімів і топонімів у романі Івана Багряного «Тигролови». Для досягнення цієї мети потрібно було виконати такі завдання:

– опрацювати методичну й відповідну наукову літературу з теми дослідження;

– ознайомитися з основними поняттями й термінами з літературно-художньої ономастики;

– виявити й зафіксувати власні назви персонажів; з'ясувати їх смислове навантаження, встановити ті їх семантичні варіації, що з'являються в конкретному вжиткові і зумовлені контекстом твору;

– виявити топоніми та з'ясувати їхню роль у текстотворенні;

– висвітлити семантичне, стилістичне, функційне навантаження ужитих письменником антропонімів і топонімів;

---

¹⁰Багряний Іван. Тигролови : роман. Київ : Укр. письменник, 1999. 215 с.

– з'ясувати енциклопедичне навантаження тих онімів, які допомагають глибше зрозуміти авторський задум.

Методи дослідження, які були використані в курсовій роботі: *описовий* (оформлення основних результатів дослідження), *контекстуальний* (сприяє дослідженню семантичного й експресивного наповнення антропонімів і топонімів; з'ясуванню ролі власних географічних назв у створенні художнього тексту); *стилістичний метод* (визначення функцій онімів у художньому тексті; вивчення їхньої ролі у створенні художніх образів; виявлення способів і прийомів видозміни реальних власних назв для досягнення експресивно-стилістичної та художньої виразності).

Об'єкт дослідження – ономастична лексика у художньому просторі роману Івана Багряного «Тигролови».

Предмет дослідження – функційно-семантичне навантаження виявлених антропонімів і топонімів у тексті роману.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній здійснено спробу комплексного аналізу антропонімів і топонімів, виявлених у мовній палітрі роману Івана Багряного «Тигролови».

Теоретичне й практичне значення дослідження полягає в тому, що отримані результати сприятимуть поглибленню знань про функціонування антропонімів і топонімів у художніх текстах. Зібраний та проаналізований літературно-ономастичний матеріал можна використати під час вивчення поетичної мови твору письменника на практичних і факультативних заняттях у загальноосвітній та вищій школі.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (42 позиції).

Зразок оформлення ВИСНОВКІВ

(курсова робота «Лексична база прізвищ жителів Ківерцівського району Волинської області»)

ВИСНОВКИ

Аналіз прізвищ жителів Ківерцівського району дозволяє зробити такі висновки:

1. Прізвище – важлива родова спадкова назва особи, без якої вже протягом кількох століть не обходиться жодна людина. Воно виникло й офіційно закріпилось як естафета роду, яка передається від покоління до покоління і зберігає в собі інформацію для нащадків про економічне, політичне й культурне життя далеких предків.

2. Проаналізовані антропоніми – величезний за обсягом і надзвичайно різноманітний за будовою і значенням лексичний шар нашої мови.

3. Залучені до аналізу прізвища похідні від власних імен людей і топонімів, переважно ойконімів, та апелятивів.

4. Відіменні прізвища утворені лексико-семантичним і морфологічним способами. Перша група прізвищ репрезентує імена у їх повній формі (наприклад, *Адам, Дем'ян, Марко, Самійло, Сидор*) та у формі різноманітних варіантів – нейтральних (*Дорош, Ярош, Терех*), здрібніло-пестливих (*Антось, Гаврилко, Гриценя, Карпунь*) і згрубіло-зневажливих (*Гавриляко, Грицай, Гнатица, Марушко*).

5. Серед відіменних прізвищ морфологічного способу творення визначаємо: **прізвища з патронічними суфіксами.**

-ич: *Веклич < Векла, Фекла; Кузьмич, Кулинич, Масич < Мася < Маруся < Марія; Улянич < Улян або Уляна; Хіврич < Хівря < Февронія;*

-евич, -ович: *Андрусевич, Гаврилевич, Грицкевич, Лавринович, Семенович, Філіпович, Харкевич < Харко < Харитон або Захар;*

-ук (-'ук), -чук: *Андрійчук, Ващук, Гандзюк, Герасимчук, Гринюк, Луцюк, Мілінчук < Мілентій, Місюк, Парфенчук, Філюк, Юрчук, Якимчук.*

-ак (-'ак), -чак: *Андрусак, Кресак < Крискент, Семенчак, Мариняк, Прощак < Проська < Фроська < Єфросинія, Пінчак < Гор[пин]а.*

-енк-о, -єнк-о: *Марченко, Оникієнко, Хоменко; Даценко < Даць < Данило; Панченко < Пан(ь)ко < Панкрат, Саєнко < Сай < Ісай;*

Прізвища з присвійними суфіксами:

-ів: *Гнатів, Іванів, Панців < Панцьо < Пантелеймон; Петрів;*

-ов, -ев, -єв: *Андріянов, Григор'єв, Лавров, Матвєєв, Терехов (Тєрєхов) < Терех < Терентій; Федоров, Філіпов, Яковлєв, Янков.*

-ин: *Аркушин, Варчин, Гаранін < Гараня – пестлива форма імені Гарасим < Герасим; Гурін < Гура < Гурій.*

Із суфіксом *иш-ин* зафіксовано незначну групу прізвищ, які похідні від власних назв заміжніх жінок на *-иха* (так званих *адронімів*): *Василишин, Грицишин, Іванишин, Павлишин, Ніколишин, Ющишин < Ющиха < Юсько < Юхим; Янчишин < Янчиха < Ян.*

6. У групі відойконімних прізвищ (похідних від назв населених пунктів) виділено: *прикметникові* (із суф. *-ськ-ий*): *Балицький, Вербицький, Корецький, Лисаківський, Чернецький, Шиманський;*

іменникові: (із суф. *-ець, -ук*): *Козинець, Коломієць, Островчук.*

7. Серед прізвищ, **похідних від апелятивів**, виокремлено такі, що:

- *вказують на класове розшарування суспільства: Голодюк, Голоюх, Голощук, Сіряк;*

- *називають військові професії: Сердюк, Сотнічук, Пушкар, Майорів;*

- вказують на ремесла: *Бондар, Бортнік, Воскобойник, Колодій, Мажар, Пасічник, Решетник, Римар, Ситар, Стельмах, Ткач, Швець;*

- засвідчують індивідуальні ознаки першоносіїв: *Дербаль < дербаль 'здоровань'; Довжик, Лобань, Мудрик, Коменда < коменда 'вередлива людина'; Цимбалюк < цимбал 'лоботряс'; Бекало, Лопало;*

- вказують на національність: *Волошин, Волощук, Литвин, Ляхович;*

- загально вказують на місце, де хтось проживав: *Бережний, Завгородній, Загребельний, Наконечний, Піддубний.*

8. За словотвірно-структурними характеристиками прізвища, що похідні від апелятивів, репрезентують такі групи:

– *первинні прізвища*, які утворені лексико-семантичним способом, умовно поділені на такі мікрогрупи: 1) непохідні та похідні іменники-апелятиви (*Величко, Веселуха, Олійник, Стельмах, Шевчик*); 2) композити (*Красновид, Собіборець*); 3) повні якісні та відносні прикметники (*Кривий, Письменний, Субтельний*);

– *вторинні прізвища*, що утворені морфологічним способом за допомогою таких формантів: -ук, (-'ук) -чук (*Глуцук, Цимбалюк, Сотнічук*); -ов (*Лотров, Смирнов, Сердюков*); 5) -енко (*Глуценко, Риженко, Бондаренко, Мірошниченко*); 6) -ін (*Халтурін*).

9. Отже, наведений і проаналізований антропонімний матеріал переконливо засвідчує потребу в подальших регіональних дослідженнях, оскільки він відображає різноманітні історичні та суспільно-економічні процеси в житті українського суспільства.

(курсова робота «Народно-побутова антропонімія с. Угриничі Камінь-Каширського району Волинської області»)

ВИСНОВКИ

Здійснивши вивчення літературних наукових джерел та проаналізувавши походження прізвищ обраної місцевості, можна зробити такі висновки.

Сучасні прізвиська – складний та унікальний світ ономастичного простору. І ми твердо переконані, що прізвисько може замінювати офіційну особову назву.

В антропоніміці немає однозначного визначення терміна *прізвисько*, адже українські та зарубіжні ономасти його трактують по-різному. Ми дотримуємося визначення, що прізвисько – це найменування, яке дається людині позаочі і найчастіше засвідчує певну домінуючу рису: її зовнішності, характеру, діяльності, звичок, а також вказує на належність до когось із родичів.

Антропоніми становлять великий пласт лексичної системи будь-якої мови. Своєрідність лексики, що відбиває національну культуру, полягає як у своєрідності реалій, нею переданих, так і в специфіці культурних конотацій. У цій галузі мови найбільш відчутний суб'єктивний фактор, тобто ставлення до іменованої особи: на певні особливості людини, вказівки на зовнішній вигляд, на рід занять, обставини народження, особливості характеру тощо. Яскраво це виражено в широко вживаних у живій мові прізвиських.

Прізвиська – не тільки лексичні одиниці, а й один із показників ставлення людей один до одного. Критерії вживання прізвищ у певному

колективі повинні регулюватися етичними нормами і відповідати їм. Аналіз прізвиськ як соціолінгвістичної категорії уможливив виявити їхню роль і місце в системі антропонімії як в історичному ракурсі, так і на сучасному етапі розвитку громади.

Проведене дослідження прізвиськ мешканців села Угриничі показало, що більшість індивідуальних неофіційних назв його жителів утворені від іменувань родичів або членів сім'ї. Вживаються вони з певною метою: вказівка на залежність денотата від інших членів родини, сім'ї, далеких предків, визначення місця найменованого в ній, зв'язок із родичем, за яким названий денотат.

Підтримуючи думку С. К. Богдан, Р. І. Остаха, вважаємо, що до неофіційних найменувань все-таки варто зараховувати варіанти особових імен і різні модифікації прізвищ, які ідентифікують денотат серед людей з однаковими іменами чи прізвищами. Наше дослідження підтверджує цю думку: наприклад, *Марушка* – прізвисько жінки, розмовний варіант офіційного імені Марія, але в селі так більше не називають інших жінок із таким іменем.

Серед зафіксованих прізвиськ виявлено як індивідуальні (*Батон, Бородач, Дишля, Пошта, Чорний*), так і родові прізвиська (*Абрамчуки, Литвини, Лукашевичі, Устимюки*), які засвідчують власну особову назву засновника роду. Кількість індивідуальних прізвиськ значно більша, адже вони відрізняються від родинних своєю різнобарвністю, неординарністю. А для родинних прізвиськ характерна сталість: вони переходять від покоління до покоління, і подекуди неможливо встановити мотивацію, яка загубилась десь у віках. Та ці усталені імена довше живуть у пам'яті людей, переходять із покоління в покоління без змін або з невагомими модифікаціями.

Мотивацією для виникнення індивідуальних прізвиськ може послугувати будь-що. У роботі виділено такі мотиваційні групи прізвиськ:

- утворені від офіційного імені носія, члена родини або предка:
1) мотивовані іменами носіїв: *Альбіня* (Альбіна), *Боб* (Богдан), *Діко* (Андрій); *Нарік* (Назар); 2) вказують на належність близькій родичці: *Зінчин*, *Маринин*; 3) утворене від прізвища родича: *Терешко* (Терещук), *Дука* (Дучиц);

- характеризують мовлення носія: *Люля* (в дитинстві так називала своє ім'я – Юля), *Капаток* (в дитинстві на лопатку казав *капатка*), *Шкільник* (часто вживає це слово);

- вказують на національність, місце народження носія або його предка чи засвідчують певний випадок із життя, пов'язаний з назвою населеного пункту: *Білорус* (із Білорусі), *Бучинка*, *Вітленка* – жінки родом із сс. Бучин, Ветли; *Дорохта* (був на заробітках в м. Дорохті РФ);

- що вказують на професію, рід занять носія чи його предка (*Баяніст*, *Бондар*, *Еколог*, *Пожарник*, *Ткач*);

- зазначають місце проживання в селі: *Верхній Ігор* (проживає на початку села), *Замошний* (вулиця Замошше), *Поліський* (провулок Поліський);

- характеризують зовнішність носія та засвідчують інші його особливості: *Лисий*, *Циклопиха*, *Чебурашка* (має великі вуха); *Кульгавий* (фізична вада); *Чорний* (має темний колір шкіри); *Дишля*, *Тлустий* (за статурою); *Кльошник* (вказує на фасон одягу);

- відбивають риси характеру, поведінку носія та різні випадки з життя: *Мудрий*, *Розум*, *Джус* (розбишака); *Табачник* (вказує на звичку людини); *Герой*, *Німий*, *Шпіон*, *Чудний* (за вдачею); *Театрал*, *Турист* (за поодиноким випадком у житті).

Отже, вуличні іменування – домінуючий елемент в антропонімній системі села. Місцеві жителі послуговуються ними під час якоїсь роботи, у розмовах, найчастіше у сварках і суперечках. Вкотре переконаємося, що за

своєю суспільною цінністю вони важливіші у сільській громаді ніж прізвища чи особові імена.

Прізвиська – це живі оніми, які виникають, активно функціонують, постійно змінюються, набувають різних експресивних відтінків. Це неймовірно багата скарбниця українського села для мовознавців, істориків, письменників, соціологів, психологів та й зрештою усіх допитливих, оскільки вони, як і прізвища, несуть у собі історію роду, а разом узяті складають історію народу.

(курсова робота «Функційно-семантичне навантаження антропонімів і топонімів у романі Івана Багряного “Тигролови”»)

ВИСНОВКИ

Створення художнього твору – складний процес, що вимагає від письменників знання лексичних засобів мови. Вони формують основу, на якій письменник створює художні образи, втілюючи тему та ідею твору. Вагома роль тут належить антропонімам і топонімам – центральним онімам художнього тексту.

Важливе значення для вивчення репертуару імен, їхніх варіантів, деяких тенденцій найменування, а також для популяризації уже призабутих імен має художня література. У тканині художнього твору імена можуть стати зручним засобом вирізнення представників різних народів.

Художня література надає власним особовим назвам особливого звучання. Письменники немовби заохочують нас замислитись над змістом слова, що стало основою такої назви, фіксують багатство його похідних. У художніх текстах імена не тільки називають конкретних осіб. Вони мають особливе семантичне наповнення і виразне стилістичне забарвлення. Кожен письменник надає перевагу іменам, що особливо дорогі народові чи особисто йому.

Творячи своїх персонажів, Іван Багряний цілеспрямовано й виважено добирає для них назви. Найуживаніша в тексті одночленна модель, переважно це імена зі зменшувально-пестливими суфіксами (*Наталка, Марійка, Ганнуся, Грицько, «Грицюню»* у звертанні Марійки). Усі вони виступають важливим мовностилістичним засобом творення українського колориту.

На особливу увагу в художньому тексті заслуговують збережені з давніх часів назви синів і дочок. За традицією назви синів утворювали із суфіксом *-енк-о*, дочок – із суфіксом *-івн-а*: *Грицько Сірченко, Наталка Сірківна, Ганна Морозівна, Марійка Морозівна*.

Для розрізнення однойменних героїв використовують: ім'я *Григорій* – для Григорія Многогрішного, *Грицько* та подекуди *Гриць* – для Григорія Сірченка.

Улюблені для українців народно-розмовні форми несуть у собі цікаву інформацію і відіграють вагомую роль у створенні художнього тексту. Цей ефект досягається як самим добором онімів, так і побудовою відповідних контекстів. Семантичне розкриття власних назв можливе за допомогою влучного словесного оточення.

Називаючи чоловіків старшого покоління, автор використовує такі найменування: *Сірко, старий Сірко, старий, дід; Мороз, дід Мороз, дід*. Жінок називає за прізвищем чоловіка: *Морозиха, Сірчиха, Мокієнчиха*.

Другорядних персонажів, залежно від ситуації, автор називає на прізвище (*Мокієнко, Потаюк, Судаков*), ім'я (*Радивон, Терешко*), а подекуди – на ім'я та прізвище (*Тищенко Макар, українець; Вася Потаюк; тунгуз Пятро Дядоров*). Пасажирів поїзда, що розмовляють між собою, автор називає: *бліде обличчя, перший голос, другий голос, третій понурий голос, юнак у френчі, професор* тощо. І жодного разу не назвав на ім'я зятя діда Мороза.

Отже, для називання персонажів Іван Багряний використовує традиційні українські імена та прізвища. Чужомовні найменування вказують на національну належність їхніх носіїв. Усі ці власні назви наповнюють текст таким змістом, якого потребує авторський задум.

Не менш важливі у романі й топоніми – власні географічні назви, якими насичений художній текст. Найважливіший топонім *Україна*, який є «*центральною символікою у творі*». Не менш важливий і топонім *Зелений*

Клин, який окреслює місце описаних подій, але цей онім не використовують переселенці. На позначення місцевих об'єктів вони вживають назви, перенесені з їхньої далекої Батьківщини: *Київ, Україна, Чернігівка, Полтавка, Катеринославка, Переяславка* та ін.

Художній текст насичений власними географічними назвами: країн (*Японія, Китай, Маньчжурія*), регіонів (*Далекий Схід, Сибір, Уссурійський край*), населених пунктів (*Іркутськ, Владивосток, Хабаровськ, Чернігівка*), річок (*Амур, Бікин, Іман, Мухень, Хор*), морів (*Японське, Охотське*), гір (*Малий Хінган, Становий хребет*), островів і півостровів (*Сахалін, Камчатка*) та інших географічних об'єктів.

Важливе функційно-семантичне навантаження мають слов'янські *мікротопоніми* (власні назви невеликих місцевих географічних об'єктів): скелі мали назву *Собор*, а водоспад – *Дівчина*. Вони вносять елементи образності і підсилюють поетичне звучання роману. Разом з іншими онімами вони постачають в текст локалізаційну, історичну, етнографічну та інші інформації. Завдяки їм ми споглядаємо індивідуально-авторську картину світу, в якому живуть персонажі.

Усі вживані автором власні географічні назви: *ойконіми* (назви населених пунктів), *гідроніми* (назви водних об'єктів), *ороніми* (назви гір), *макротопоніми* й *мікротопоніми* та ін. локалізують події, допомагають авторові створити текст, сформувані яскраві художні образи, передати враження та емоції самого автора.

Отже, центральні оніми роману «Тигролови» – антропоніми й топоніми – важливий структурно-семіотичний компонент цілісного художнього твору, який несе багатоаспектну лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію, важливу на ідейному, композиційному, образотворчому рівнях.

**Зразок оформлення Списку використаних джерел
(та їх умовних скорочень)**

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аркушин 2009 – Аркушин Г. Л. Словник варіантів власних імен північно-західної України. Луцьк: Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2009. 372 с.
- Аркушин 2000 – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок : у 2-х т. Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа» Волин. держ. ун-ту імені Лесі Українки, 2000.
- ВТСУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ – Ірпінь : Перун, 2002. 1440 с.
- Грінченко – Словарь української мови / упоряд., з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко. Київ, 1907–1909. Т. 1–4.
- ЕСУМ – Етимологічний словник української мови / уклад.: Р. В. Болдирев та ін.; за ред. О. С. Мельничука. Київ: Наук. думка, 1982–2012. Т. 1–6.
- Митрополит – Митрополит Іларіон. Етимологічно-семантичний словник української мови / за ред. Ю. Мулика-Луцика. Вінніпег : Волинь, 1979–1994.
- Редько – Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ : у 2 т. Львів, 2007.
- Трійняк – Трійняк І. І. Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.
- Чучка – Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник. Львів : Світ, 2005. 704 с.

Зразок оформлення Списку використаної літератури

(курсова робота «Лексична база прізвищ жителів Ківерцівського району Волинської області»)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г. Л. Силенська гуторка. Луцьк : Вежа, 1996. 167 с.
2. Бабій Ю. Б. Лексико-семантична база прізвищ правобережної Середньої Наддніпрянщини. *Ономастика і апелятиви*: зб. наук. пр. Дніпропетровськ, 2005. Вип. 23. С. 42–50.
3. Бабій Ю. Б. Прізвища сучасної Середньої Наддніпрянщини : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Одеса, 2007. 19 с.
4. Блажчук Ю. І. Антропонімія Уманщини XII – початку XXI ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 2008. 20 с.
5. Горпинич В. О., Корнієнко І. А. Антропонімія Дніпровського Припоріжжя і суміжних регіонів України : монографія. Дніпропетровськ; Миколаїв, 2006. 237 с.
6. Горпинич В. О. Основні принципи дослідження сучасних прізвищ України. *Українська мова*. 2009. № 4. С. 18–27.
7. Громик Ю. В. Лексика тематичної групи «риси характеру людини та її поведінка» в поліській говірці с. Липне. *Волинь філологічна : текст і контекст. Західнополіський діалект у загальноукр. і всеслов'ян. контекстах*: зб. наук. пр. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк : Ред.-вид. від. «Вежа», 2007. Вип. 4. С. 63–82.
8. Громик Ю. В. Лексика тематичної групи «фізичні риси людини та частини її тіла» в поліській говірці с. Липне. *Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Філологічні науки. Мовознавство*. 2010. № 2. С. 32–38.
9. Добровольська О. Я. Назви ремісників за даними англійської та української історичної антропонімії. *Магічне слово імені (До 75-річчя професора П. П. Чучки)* : *Studia slovakistica*. 3. Ужгород, 2003. С. 57–65.
10. Єфименко І. В. Дещо про походження сучасних українських прізвищ. *Дивослово*. 2002. № 11. С. 18–19.
11. Єфименко І. В. З історії виникнення та розвитку українських прізвищевих назв (на матеріалі писемних пам'яток XVI ст.). *Мовознавство*. 2001. № 5. С. 75–87.

12. Желізняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті). Київ : Кий, 2011. 288 с.
13. Ільченко І. І. Антропонімія Нижньої Наддніпрянщини в її історичному розвитку: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2003. 18 с.
14. Керста Р. Й. Українська антропонімія XVI ст. Чоловічі іменування. Київ : Наук. думка, 1984. 152 с.
15. Корнієнко І. А. З історії української антропоніміки. *Рідна мова: кварталник українського вчительського товариства у Польщі*. 2011. № 16. С. 56–61.
16. Корнієнко І. А. Прізвища Дніпровського Припоріжжя (граматична структура, морфемна структура, лексико-семантична база, походження): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Дніпропетровськ, 2004. 20 с.
17. Кравченко Л. О. Прізвища Лубенщини: монографія. Київ : Факт, 2004. 197 с.
18. Кравченко Л. О. Словотвір прізвищ Лубенщини. *Мовознавство*. 2004. № 1. С. 69–75.
19. Кравченко Л. О. Українська ономастика: антропоніміка: навч. посіб. Київ : Знання, 2014. 239 с.
20. Кровицька О. Б. Назви осіб за родом діяльності і професією в пам'ятках української мови XVI–XVIII ст. *Діалектологічні студії / НАН України. Ін-т українознавства імені І. Крип'якевича*. Львів, 2003. Вип. 1. С. 130–148.
21. Лісова Л. О. Антропонімія півдня Волинської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Луцьк, 2014. 20 с.
22. Лісова Л. О. Прізвища Волині, мотивовані назвами професій. *Літопис Волині: Всеукр. наук. часопис*. Луцьк: Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки. 2010. Ч. 7. С. 148–151.
23. Масенко Л. Т. Українські імена та прізвища. Київ: Знання, 1990. 48 с.
24. Новикова Ю. М. Лінгвістична специфіка прізвищ, похідних від назв рослин, їх частин і плодів (на матеріалі антропонімії Центральної і Східної Донеччини). *Studia slovakistica: Ономастика. Антропоніміка*: зб. наук. статей. Ужгород, 2009. Вип. 9. С. 176–182.
25. Новикова Ю. М. Семантико-словотвірна структура прізвищ Центральної і Східної Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 2008. 22 с.

26. Осташ Р. І. Власні особові імена з однофонемними суфіксами в українській антропонімії середини XVIII ст. *Linguistika slavika*. Київ, 2002. С. 104–115.
27. Осташ Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника). *Реєстр Війська Запорозького 1649 року* / відп. ред. Ф. П. Шевченко. Київ : Наук. думка, 1995. С. 517–568.
28. Панцьо С. Є. Антропонімія Лемківщини. Тернопіль, 1995. 132 с.
29. Панчук Г. Д. Антропонімія Опілля. Тернопіль, 2001. 195 с.
30. Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах: монографія. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. 344 с.
31. Познанська В. Д. Лексика на позначення фізичних і психічних рис людини як основа для творення українських прізвищ. *Лінгвістичні студії Донецького держ. ун-ту*: зб. наук. пр./ відп. ред. А. П. Загнітко. Донецьк : ДонДУ, 2002. Вип. 10 С. 161–168.
32. Познанська В. Д. Назви професій як джерело творення прізвищ південно-східної України. *Лінгвістичні студії*. Донецьк. 1996. Вип. 2. С. 232 – 239.
33. Редько Ю. К. Сучасні українські прізвища. Київ : Наук. думка, 1966. 216 с.
34. Рутьова Н. І. Антропонімія Західного Поділля кінця XVIII–XX ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2004. 24 с.
35. Скорук І. Д. Відойконімні прізвища в антропоніміконі м. Луцька. *Студії з ономастики та етимології. 2007* / відп. ред. В. П. Шульгач. Київ, 2007. С. 252–260.
36. Скорук І. Д. Малопродуктивні моделі прізвищ в антропоніміконі м. Луцька. *Лінгвостилістичні студії*. 2017. Вип. 7. С. 136–145.
37. Скорук І. Д. Прізвища-імена в антропоніміконі м. Луцька. *Науковий вісник Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Серія : Філол. науки. Мовознавство* / гол. ред. Г. Л. Аркушин. 2012. № 1 (226). С. 117–123.
38. Скорук І. Д. Прізвища-композиції в антропоніміконі м. Луцька. *Актуальні питання антропоніміки* / відп. ред. І. В. Єфименко. Київ, 2005. С. 207–217.
39. Скорук І. Д. Прізвища на -ик в антропоніміконі м. Луцька. *Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіські говірки в просторі та часі*: зб. наук. пр. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк : Волин. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2010. Вип. 9. С. 305–311.
40. Словник прізвищ північно-західної України і суміжних земель / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк, 2013. 556 с.

41. Українська мова : енциклопедія / уклад : В. Русанівський та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.
42. Фаріон І. Д. Метафоризація і метонімізація як спосіб виникнення прізвищ. *Українська ономастика* : матеріали наук. семінару, присвяч. 90-річчю К. К. Цілуйка / відп. ред. І. М. Железняк. Київ, 1998. С. 157–161.
43. Фаріон І. Д. Українські прізвищеві назви Прикарпатської Львівщини наприкінці XVIII – початку XIX століття (з етимологічним словником) : монографія. Львів : Літопис, 2001. 371 с.
44. Франко І. Я. Причинки до української ономастики. Зібрання творів : у 50 т. Київ : Наук. думка, 1982. Т. 36. Літературно-критичні праці. С. 391–424.
45. Хвіщук О. В. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / Східноєвропейський нац. ун-т імені Лесі Українки. Луцьк, 2017. 275 с.
46. Худаш М. Л. До питання класифікації українських прізвищевих назв XIV–XVIII ст. *З історії української лексикології* / відп. ред. Д. Г. Гринчишин. Київ : Наук. думка, 1980. С. 96–160.
47. Цехмистренко О. Антропоніми, мотивовані назвами роду занять людей та спеціальностей (на прикладах говірок Черкащини). *Вісник Прикарпат. нац. ун-ту ім. Василя Стефаника. Філологія*. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту, 2011. Вип. XXIX–XXXI. С. 299–302.
48. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття : монографія. Ужгород : ТОВ «Папірус», 2008. 672 с.
49. Чучка П. П. Наукові засади пізнання прізвищ. *Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців : історико-етимологічний словник*. Львів : Світ, 2005. С. V–XLVII.
50. Чучка П. П. Історія власних назв. Розвиток імен і прізвищ. *Історія української мови: лексика і фразеологія* / відп. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 1983. С. 592–620.
51. Шульгач В. П. Етимологічна інтерпретація деяких поліських прізвищ. *Полісся : мова, культура, історія*. Київ, 1996. С. 177–181.
52. Шульгач В. П. Поліське Сундикі споріднені прізвища. *Волинь філологічна: текст і контекст. Західнополіський діалект у загально-українському та всеслов'янському контекстах* : зб. наук. пр. / упоряд. Г. Л. Аркушин. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки, 2007. Вип. 4. С. 284–288.

Зразки оформлення бібліографічного опису

**ПРИКЛАДИ
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
КНИГИ: один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аркушин Г. Л. Всього на світі хватáє...» (фольклор, звичаї та обряди західного Полісся у діалектологічних записах). Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 212 с. 2. Богдан С. К. Епістолярна поведінка українців у ХІХ–ХХ ст. : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Луцьк : Вежа Друк, 2013. 272 с. 3. Голоюх Л. В. Українська мова за професійним спрямуванням. Для студ. юрид. ф-ту : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2019. 128 с. 4. Громик Ю. В. Старослов'янська мова: історія, фонетика, словозміна: збірник завдань та вправ : навч. посіб. Київ : Вид. дім «Кондор», 2018. 184 с. 5. Левчук І. П. Мовнокомунікативний практикум із використанням ІКТ для публічних службовців: робочий зошит. Луцьк, 2020. 76 с. 6. Маленицька О. А. Методика навчання української мови. Тестові завдання : навч.-метод. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 113 с. 7. Микитюк О. Сучасна українська мова: самобутність, система, норма : навч. посіб. 4-те вид. зі змінами. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. 440 с. 8. Нестерчук Оксана Антропонімія торчинських ромів : монографія. Луцьк, Терен. 2020. 121 с. 9. Омельковець Р. С. Діалектна лексика Західного Полісся: методичні рекомендації для написання курсових та дипломних робіт. Луцьк : П.П. Іванюк В.П., 2017. 34 с. 10. Приймачок О. І. Вступ до слов'янської філології : навч.-метод. матеріали. Луцьк : Вежа-Друк, 2018.48 с.

	<p>11. Тарасюк Т. М. Українська мова за професійним спрямуванням : навч. посіб. Вид. 3-тє, змін. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 116 с.</p> <p>12. Яворський А. Ю. Лінгвістичні та логічні засади редагування: збірник завдань і вправ : навч. посіб. Луцьк : Вежа, 2018. 168 с.</p>
<p>Два автори</p>	<p>1. Богдан С. К., Приходько Н. С. Лінгвостилістичний аналіз тексту : навчально-методичні матеріали. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 92 с.</p> <p>2. Левчук І. П., Матящук Л. А. Основи культури мовлення: особливості, поради, роздуми : навч. довід. Луцьк, 2017. 164 с.</p> <p>3. Нестерчук О. Г., Омельковець Р. С. Програма краєзнавчої практики. Луцьк : ПП Іванюк, 2020. 16 с.</p> <p>4. Охріменко Г., Локайчук С. Духовна культура первісного населення : навч. посіб. Луцьк : Вежа-друк, 2015. 188 с.</p> <p>5. Шевчук С. В., Лобода Т. М. Українська мова на щодень, на щомить (для державних службовців) : навч. посіб. Київ : Атіка, 2004. 392 с.</p>
<p>Три автори</p>	<p>1. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.</p> <p>2. Мацько Л. І., Мацько О. М., Сидоренко О. М. Українська мова. Сучасний довідник. Орфографія, стилістика, граматики, пунктуація. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2012. 656 с.</p> <p>3. Михайлова О. Г., Сидоренко А. А., Сухопар В. Ф. Українське наукове мовлення: лексичні та граматичні особливості : навч. посіб. Харків, 2000. 97 с.</p> <p>4. Скорук І. Д., Локайчук С. М., Приймачок О. І. Українська мова в професійному спілкуванні : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2020. 156 с.</p> <p>5. Shulska N., Hromyk Y., Yavorskyi A. The cognitive nature of Ukrainian nickname construction. <i>Cognitive studies</i>. 2018 (18). S. 1-9.</p>

<p>Чотири і більше авторів / упорядників</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дмитренко К. А., Коновалова М. В., Семиволос О. П., Бекетова С. В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод. посіб. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 120 с. (Серія «Нові формати освіти»). 2. Кодекс поведінки студента / Ю. В. Громик, І. П. Левчук, О. А. Маленицька та ін. ; за ред. І. П. Левчук. Вид. 3-тє, переробл. Луцьк : ДрукФормат, 2017. 64 с. 3. Методологія та організація наукових досліджень (галузі знань: 05 – соціальні та поведінкові науки, 07 – управління та адміністрування : навч. посіб. / Л. Г. Ліпич, С. М. Бортнік, І. Г. Волинець та ін. ; за заг ред. Л. Г. Ліпич. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 220 с. 4. Українська мова (за професійним спрямуванням): збірник тестових завдань : навч. посіб. для студ. закладів вищої школи / С. К. Богдан (відп. ред.), Л. В. Голоюх, І. П. Левчук та ін. Луцьк, 2019. 172 с. 5. Українсько-англійський та англо-український фразеологічний словник / Гороть Є. І., Громик Ю. В., Малімон Л. К., Павленко Л. П., Павлюк А. Б., Рогач О. О. Київ : Вид. дім «Кондор», 2020. 304 с.
<p>Без автора</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с. 2. Людський розвиток в Україні: трансформація рівня життя та регіональні диспропорції: у 2 т.: кол. моногр. Київ, 2012. 436 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.

<p>Багатотомні видання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Етимологічний словник української мови : у 7 т. / Редкол. : О. С. Мельничук (голов.ред.) та ін.). Київ : Наук. думка, 1983. Т. 6: У–Я / уклад.: Г. П. Півторак та ін. 2012. 568 с. 3. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 4. Скляренко Олексій, Скляренко Ольга. Типологічна ономастика : монографія : у 5 кн. Книга перша : Лексико-семантичні особливості онімного простору. Одеса : Астропринт, 2012. 416 с. 5. Шульгач В. П. Нариси з праслов'янської антропонімії : у 6 ч. Київ, 2019. Ч. VI. 416 с.
<p>Автореферати дисертацій</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лісова Л. О. Антропонімія півдня Волинської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2014. 20 с. 2. Мудрова Н. В. Мовна гра як засіб поетики власних назв : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.15. Донецьк, 2008. 18 с. 3. Хвіщук О. В. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2018. 19 с.
<p>Дисертації</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Грицевич Ю. В. Діалектний компонент у фольклорних текстах із Західного Полісся : дис ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2018. 227 с. 2. Приходько Н. С. Пунктуаційна система в мовотворчості Лесі Українки : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2014. 276 с. 3. Хвіщук О. В. Структурно-семантичний аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 2017. 275 с.

<p>Законодавчі та нормативні документи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10-22. 3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 10.08.2020). 4. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530-543. 5. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 6. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136-141.
<p>Архівні Документи</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1-3. 3. Наукове товариство імені Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка імені В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7.

<p>Стандарти</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація). 4. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. 16 с. (Інформація та документація).
<p>Каталоги</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка імені В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 2. Каталог-довідник: Пам'ятки історії та культури України. Зошит 5. Вінницька область / НАН України. Інститут історії України; Центр досліджень історико-культурної спадщини України. Київ, 2015. 482 с. URL : http://resource.history.org.ua/item/10787 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
<p>Бібліографічні показники</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Культура української мови : бібліографічний показник літератури. Умань, 2013. 27 с. URL : https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/3032/1/kultura_ukrayinskoji_movi.pdf. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. показч. /уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ імені І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Українська ономастика : бібліографічний показник / Інститут української мови НАН України. Київ. 2013. 364 с. URL : http://www1.nas.gov.ua/institutes/ium/Structure/Departments/Department6/Documents/biblioteka-ukrajinskoji-onomastyku.pdf. 4. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. показч. /

	<p>уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування).</p> <p>5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики; вип. 3).</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: КНИГИ</p>	<p>1. Железняк І. М. До історії українських прізвищ. <i>Железняк І. М. Слов'янська антропоніміка (вибрані статті)</i>. Київ : Кий, 2011. С. 197–209.</p> <p>2. Карпенко Ю. А. Специфика имени собственного в художественной литературе. <i>Карпенко Ю. О. Литературна ономастика: збірник статей</i>. Одеса : Астропринт, 2008. С. 205–220.</p> <p>3. Крестные имена людей. <i>Словарь української мови</i> / упоряд., з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко. Київ, 1907–1909. Т. 4. С. 548–563.</p> <p>4. Осташ Р. І. До походження прізвищевих назв Реєстру (спроба етимологічного словника). <i>Реєстр війська Запорозького 1649 року</i> / відп. ред. Ф. П. Шевченко. Київ : Наук. думка, 1995. С. 517–568.</p> <p>5. Пахомова С. М. Система антропонімних формул у слов'янських мовах та їх динаміка. <i>Пахомова С. М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах: монографія</i>. 2-ге вид., доп. і переробл. Ужгород : Вид-во Олександри Гаркуші, 2012. С. 71–122.</p> <p>6. Чучка П. П. Історія власних назв. Розвиток імен і прізвищ. <i>Історія української мови: лексика і фразеологія</i> / відп. ред. В. М. Русанівський. Київ : Наук. думка, 1983. С. 592–620.</p>
	<p>1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р.</i> Київ, 2017. С. 133–136.</p> <p>2. Грицевич Ю. В. Діалектні елементи в текстах українських народних казок. <i>Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук</i>.</p>

<p style="text-align: center;">ЧАСТИНА ВИДАННЯ: МАТЕРІАЛІВ КОНФЕРЕНЦІЙ (ТЕЗИ, ДОПОВІДІ)</p>	<p>збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (5 грудня 2019 р.) / відп. ред. М. О. Зінченко, Л. Л. Макарук. Луцьк, 2019. С. 422–424.</p> <p>3. Громик Ю. В. Михайло Драгоманов як наставник Лесі Українки у фольклористичних студіях. <i>Слов'янська літератури у світлі XXI століття</i>: зб. тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (16–17 жовтн. 2020 р.). Луцьк : Вежа-Друк, 2020. С. 9–10.</p> <p>4. Крупеньова Т. І. Ономастичний простір драматичної поеми Лесі Українки «На полі крові». <i>Українська пропріальна лексика</i>: матеріали наук. семінару (Київ, 13–14 вересня 2000 року) / відп. ред. І. М. Железняк. Київ : Кий, 2000. С. 87–91.</p> <p>5. Левчук И. Онимное пространство художественных произведений Василия Слпчука. <i>Надзённыя праблемы лексікалогіі і анамастыкі славянскіх моў</i>: матэрыялы II Міжнар. навук. канф. (г. Мазыр, 22–23 крас. 2010 г.) / рэдкал. : В. В. Шур [і ін.]. Мазыр : УА «МДПУ імя І. П. Шамякіна», 2010. С. 146–148.</p> <p>6. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i>: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 року). Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p>
<p style="text-align: center;">ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ДОВІДКОВОГО ВИДАННЯ</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Чучка П. П. Прізвище. <i>Українська мова : енциклопедія</i> / уклад : В. Русанівський та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 532–533.</p>
<p style="text-align: center;">ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПРОДОВЖУВА- НОГО ВИДАННЯ</p>	<p>1. Андрощук Н. С. Функції і прагматика крапок у поетичних текстах Лесі Українки. <i>Леся Українка і сучасність</i>. 2010. Т. 6. С. 222–229.</p> <p>2. Богдан С. К. Вербалізація війни та миру в епістолярних текстах Лесі Українки. <i>Наукові записки Тернопільського національного педагогічного ун-ту. Серія: Мовознавство</i>. Тернопіль : Тернопільський нац. пед. ун-тет імені Володимира Гнатюка, 2014. Вип. 2 (24). 2014. С. 43–49.</p>

	<p>3. Нестерчук Оксана. Ідентифікувальні суфікси у волинсько-поліських варіантах імен. <i>Acta onomastica</i> / red. Žaneta Dvořáková. Praha. LVIII, 2017. P. 100–105.</p> <p>4. Охріменко Г., Маркус І., Скляренко Н., Локайчук С. Пам'ятки культури кулястих амфор Західно-волинського Полісся та Волині. <i>Минуле і сучасне Волині та Полісся. Сереховичі та Старовижівщина у світовій та українській історії</i>: наук. зб. Луцьк, 2015. Вип. 53. С. 436–440.</p> <p>5. Скорук І. Д. Малопродуктивні моделі прізвищ м. Луцька. <i>Студії з ономастики та етимології. 2010</i> / відп. ред. І. В. Єфименко. Луцьк: ВМА «Терен», 2010. С. 226–235.</p> <p>6. Цехмистренко О. В. Прізвища з компонентами флори (на матеріалі говірок Черкащини). <i>Studia Slavakistica. 9. Ономастика. Антропоніміка</i>: зб. наук. ст. / упоряд. і відп. ред.: С. Пахомова, Я. Джоґаник]. Ужгород: Вид-во Олександри Гаркуші, 2009. С. 210–216.</p> <p>7. Яворський А., Громик Ю. «Слово матері... – що цале життя», або Фонетичні і граматичні особливості південнопідляської говірки у творах Степана Сидорука. <i>Український літературний провулок</i>, 2020. Т. 20. С. 169–186</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ (ЖУРНАЛУ, ГАЗЕТИ)</p>	<p>1. Богдан С. К. «Гроші душу холодять» (Регулятив «гроші» в епістолярній поведінці Тараса Шевченка). <i>Дивослово</i>. 2015. № 7–8. С. 40–50.</p> <p>2. Гриценко П. Ю. Про антропоніми, топоніми та інші власні назви (на матеріалі прози М. Стельмаха). <i>Урок української</i>. 2003. № 3. С. 23–27.</p> <p>3. Карпенко О. Ю. Ментальна організація власних назв. <i>Мовознавство</i>. 2004. № 4. С. 25–34.</p> <p>4. Стишов О. Семантична модифікація власних назв. <i>Українська мова</i>. 2005. № 2. С. 88–97.</p> <p>5. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>6. Тарасюк Т. М. Найменування адресата в сучасних релігійних посланнях. <i>Українське мовознавство</i>. 2018. Вип. 1 (48). С. 134–152.</p> <p>7. Яременко В. І. Історична ономастика у творчій спадщині Тараса Шевченка. <i>Укр. істор. журн.</i> 2010. № 2. С. 164–178.</p>

ЕЛЕКТРОННІ
РЕСУРСИ

1. Левчук І. Функційно-семантична специфіка топонімного компонента поетонімосфери роману Володимира Лиса «Століття Якова». *Лінгвостилістичні студії*: наук. журн. / редкол.: С. К. Богдан (голов. ред.) та ін. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2016. Вип. 4. С. 103-113. URL: <http://esnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/11421>. (дата звернення: 09.05.2020).
2. Правила оформлення списку використаних джерел при написанні наукових робіт. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/node/4518/pravyloaoformlennyaspyskuvykorystanyhdzherel.pdf> (дата звернення: 09.08.2020).
3. Приймачок О. Леся Українка в соціолінгвістичних і науково-публіцистичних працях Юрія Шевельова. *Леся Українка в діаспорному літературознавстві. Німецько-українські зв'язки*. Зб. наук. пр. за матеріалами Міжнарод. наук. конфер. в Мюнхені (3.04.2019–7.04.2019) / укл. і заг. ред.: Д. Блохин, М. Моклиця. Т. XI. Осадца Ю. В. Мюнхен-Тернопіль, 2019. С. 185–194. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/handle/123456789/16315> (дата звернення: 09.08.2020).
4. Случик А. В. Про походження прізвищ жителів с. Холоневичі Ківерцівського району Волинської області. Матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (14–15 травня 2019 р.). Луцьк: Вежа-Друк, 2019. С. 563–565. URL: <https://ra.eenu.edu.ua/wpcontent/uploads/2019/05/Moloda-nauka2019-2.pdf> (дата звернення: 07.08.2020).
5. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ ст.: період переходу до ринку. *Наука та інновації*. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.15407/scin12.06.006> (дата звернення: 15.08.2020).

Зразок Виступу на захисті курсових робіт

(курсова робота «Лексична база прізвищ жителів Ківерцівського району Волинської області»)

Шановні члени комісії та всі присутні!

До Вашої уваги – короткий виклад курсової роботи «Лексична база прізвищ жителів Ківерцівського району Волинської області».

Прізвища – це своєрідний, однак дуже цікавий клас мовного простору. Ці лексеми слугують не лише цінним джерелом пізнання історичних процесів, а й несуть найрізноманітнішу інформацію про внутрішній світ наших предків, їхнє життя та професійну діяльність.

На сьогодні значною кількістю робіт представлено регіональне дослідження антропонімії (давніх і сучасних прізвищ) України: зокрема, Закарпаття (П. П. Чучка), Лемківщини (С. Є. Панцьо), Бойківщини (Г. Є. Бучко), Лубенщини (Л. О. Кравченко), Опілля (Г. Д. Панчук), півдня Волинської області (Л. О. Лісова) та ін. регіонів України.

Незважаючи на розмаїття наукових праць, прізвища деяких регіонів України ще не вивчені. До них належить і Волинське Полісся. В окремих працях науковці висвітлюють питання лексико-семантичної, структурно-словотвірної та етимологічної характеристики прізвищ (Г. Л. Аркушин, В. П. Шульгач).

Об'єкт нашого дослідження – сучасні прізвища жителів 12 населених пунктів Ківерцівського району Волинської області (дібрані з господарських книг і телефонного довідника (Телефонний довідник м. Ківерці та Ківерцівського району Волинської області; 2006 р.)).

Предмет дослідження – лексико-семантичні групи засвідчених прізвищ та їх морфемна структура.

У процесі дослідження *джерелами порівняльного матеріалу* слугували загальномовні та діалектні словники, Етимологічний словник української мови, довідники українських особових імен, а також лексикографічні і монографічні праці.

Отже, **мета дослідження** – проаналізувати зафіксовані прізвища за лексико-семантичними ознаками твірних основ та їхніми структурно-граматичними характеристиками. Для досягнення мети в процесі дослідження потрібно було виконати такі **завдання**:

- окреслити лексичну базу сучасних прізвищ;
- визначити групи відіменних прізвищ за способом їх творення;
- виявити апелятиви, від яких утворені прізвища;
- визначити лексико-семантичні групи відапелятивних прізвищ.

Специфіка предмета дослідження визначила такі **методи його опрацювання**: описовий, порівняльно-зіставний, метод семантичного аналізу та лінгвістичні прийоми етимологічного аналізу для з'ясування допрізвищевої семантики зафіксованих антропонімів.

Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та їх умовних скорочень, списку використаної літератури та додатків.

За основу нашого дослідження стала **класифікаційна схема** Ю. К. Редька, за якою визначено групи прізвищ відповідно до чотирьох основних джерел творення: **власні імена людей, походження, рід заняття, індивідуальні ознаки першonosіїв**.

У **першому розділі** описано лексичну базу прізвищ, похідних від власних імен людей. Відіменні прізвища жителів Ківерцівського району утворені лексико-семантичним і морфологічним способами. Перша група прізвищ репрезентує імена у їх повній формі (*Дем'ян, Марко, Самійло*) та у формі різноманітних варіантів – нейтральних (*Дорош, Ярош, Терех*),

здрібніло-пестливих (*Антось, Гаврилко, Гриценя, Карпунь*) і згрубіло-зневажливих (*Гавриляко, Грицай, Гришан, Марушко*).

Прізвища морфологічного способу творення засвідчують у своїй основі переважно чоловічі імена, адже наші предки частіше називали дітей за іменем батька. Такі прізвища утворені за допомогою:

– патронімних суфіксів *-ич, -ович, -енко, -ук, -юкта -ак, -як* (*Андрусяк, Юрченко, Улянич, Грицкевич, Прокопович, Матящук, Гандзюк, Явдосюк, Хіврич, Мариняк, Вівдюк* (< *Вівдя* < *Євдокія*);

– присвійних *-ов, -ев, -ів, -ин, -ін* (*Аркушин, Гнатів, Терехов, Янков*);

– поліфункційних *-ець, -ик, -ко*, які на час творення особових назв могли мати і демінутивне, і патронімне значення. Наприклад, *Лук'янець, Хомик, Мотько, Мотрунчик*.

У цій групі прізвищ переважають похідні із суфіксом *-ук/-юк*.

Цікавою групою представлено прізвища з *-иш-ин*, які походять від власних назв заміжніх жінок на *-иха* – так званих **андронімів**, утворених від чоловікового імені: *Василишин* < *Василиха* < *Василь*; *Грицишин* < *Грициха* < *Гриць* < *Григорій*; *Іванишин* < *Іваниха* < *Іван*; *Ющишин* < *Ющиха* < *Юсько* < *Юхим*.

За нашими спостереженнями, найпродуктивніші у творенні прізвищ чоловічі імена *Андрій, Григорій, Василь, Іван, Семен, Федір* та жіночі *Марія, Меланія, Мотрона*.

У *другому розділі* проаналізовано прізвища, похідні від апелятивів на означення професій та роду заняття, походження, індивідуальних ознак першоносіїв.

Прізвища, похідні від назв професій та роду заняття, відображають економічне життя українців у минулому. Антропоніми зазначеної групи утворені семантичним (*Козяр, Кушнір, Пасічник, Швець*) і морфологічним способами (*Кушнірчук, Мірошніченко, Стельмашук, Шевцов*). Серед морфологічних утворень переважають патронімні назви на *-ук* (*'ук, -чук*).

Деякі прізвища із суфіксами *-ук* (*-'ук, -чук*), *-енко, -ець, -ик, -ко* розглядаємо як найменування, що могли виникнути і внаслідок лексико-семантичного перенесення, і суфіксальним способом.

Твірні основи означеної групи прізвищ – апелятиви, які називають особу за родом заняття або професією та вказують на різні види промислів:

- деревообробні ремесла: *Бондар, Драч, Колодій, Мажар*;
- приготування продуктів і кулінарія: *Винник, Олійник, Хмеляр*;
- ткацтво, кравецтво, шевство: *Кравець, Ткач, Швець, Шаповал*;
- виготовлення предметів побуту з металу, металообробка: *Гамерник, Коваль, Ковшар*;
- обробка шкіри та хутра: *Гарбар, Кушнір, Лимар*;
- торгівля: *Качмар, Крамар, Чумак*;
- виготовлення предметів побуту з видобувних корисних копалин або їх переробка: *Воскобойник, Гончар, Гутник, Зварич*;
- сільське господарство: *Грабар, Коновал, Конюх, Чередник*;
- будівництво: *Гонтар, Муляр*;
- лісове господарство, мисливство, рибальство, бджільництво: *Лісник, Стрільчук, Рибак, Бортник, Пасічник*.

Зауважимо, що деякі прізвища мотивовані різними лексемами на позначення одного заняття чи професії (наприклад, *бондар, боднар, беднар* – майстер, що виробляв дерев'яні предмети побуту; *гайдаї, чабан* – пастух овець).

Відапелятивні означення осіб за професією відображають економічне життя Волинського Полісся впродовж XVII–XIX ст., періоду, коли формувалася основна маса прізвищ.

Не менш важлива група прізвищ, які вказують на походження або місце проживання першопосіїв. У них збережені назви на означення національності предка (*Волощук, Литвин, Лендяк* < *лендяк* 'лях'),

народності або діалектної групи (*Бесарабчук, Бойко, Кашуба* < кашуба 'етнографічна група поляків, що живе переважно у Східному Помор'ї'). Деякі з прізвищ загально вказували на місце проживання першопосіїв (*Бережний* (на березі чи біля берега), *Піддубний* (біля дуба), *Сухомлин* (біля млина) або називали конкретний населений пункт (*Козинець, Коломієць, Островчук, Павловський, Шиманський, Яблонський*).

Прізвища, які вказують на індивідуальні ознаки людини, – це характеристики першопосіїв за їхніми фізичними чи психічними рисами, інтелектуальним рівнем та особливостями поведінки:

– назви осіб за зовнішнім виглядом: *Красновид, Кучма, Хорошко*;

– назви осіб за зростом, вагою, поставою: *Величко, Довжик, Дужик, Субтельний* (*субтильний* 'тонкий, крихітний, тендітний'), *Сухан*;

– назви осіб за фізичними вадами: *Безух, Горбатюк, Кривий, Кульган*;

– назви осіб за рисами їхнього характеру, вдачею: *Веселак, Самохвал, Шемет* (*шмет* 'ледача людина');

– назви осіб за особливою дією, поведінкою: *Гопало, Костогриз, Моргун, Шабала* (*шабала* 'базіка, пустомеля');

– назви осіб за особливостями їхнього мовлення: *Бубнюк, Шокало*.

Отже, українські прізвища – незмінні спадкові найменування, які зберігають імена засновників роду, відображають суспільне життя, економічний розвиток регіону, етнічний склад населення тощо. Наведений та проаналізований матеріал переконливо засвідчує важливість регіональних антропонімічних досліджень.

Дякую за увагу!

Для записів

Для записів

Навчальне видання

БОГДАН Світлана Калениківна
СКОРУК Ірина Денисівна

КУРСОВА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Навчальний посібник для студентів

Формат 60×84¹/₁₆. Обсяг 9,07 ум. друк. арк., 8,89 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 110. Видавець і виготовлювач – Вежа Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК №4607 від 30.08.2013 р.